

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана
Франка
Кафедра англійської мови та перекладу

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри англійської мови та перекладу,
кандидат педагогічних наук, доцент

_____ Юлія ТАЛАЛАЙ
«_____» _____ 2025 р.

Лінгвокультурний аспект перекладу слів-реалій
у туристичному дискурсі

Спеціальність: Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна
література)

Освітня програма: Середня освіта (Мова і література (англійська,
німецька))

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – Магістр середньої освіти. Вчитель
англійської мови та зарубіжної літератури, вчитель німецької мови та
зарубіжної літератури

Автор роботи: Залуцька Марія Василівна

підпис

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент

Коваль Наталія Євгенівна

підпис

Дрогобич, 2025

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Зав. кафедрою

(підпис)

(дата)

**Завдання
на підготовку кваліфікаційної роботи**

1. **Тема:** Лінгвокультурологічний аспект перекладу слів-реалій у туристичному дискурсі
2. **Керівник:** Коваль Наталія Євгенівна
3. **Студент:** Залуцька Марія Василівна
4. **Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:**

- Поняття, особливості та класифікація безеквівалентної лексики.
- Туристичний дискурс як носій культурно маркованої інформації.
- Способи відтворення національно забарвленої лексики.
- Специфіка та труднощі перекладу реалій у текстах туристичного спрямування.
- Зіставний і практичний аналіз способів відтворення українських та англійських культурно маркованих слів у туристичному дискурсі.
- Розробка фрагмента заняття з формування лінгвокультурної компетентності у читанні для студентів закладів фахової передвищої освіти.

5. **Список рекомендованої літератури:**

1. Крутоголова О., Рябова Ю. Слова-реалії як розряд безеквівалентної лексики (на матеріалі творів О. Забужко та їхніх перекладів). *Studia methodologica*. 2014. № 39. С. 163-168.
2. Волошина А. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов: проблема семантичної структури // *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. – Випуск XXVI. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. – С.56–64.
3. Матузкова О. П. Лінгвокультура та переклад : моногр. / О. П. Матузкова. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2022. 226 с.
4. Іщук А. А. Функціональні характеристики англomовного туристичного дискурсу. *Нова філологія*. 2021. № (83). С. 99–104.
5. Романишин Н. І., Бій О. Б. Туристичний дискурс як прагма-комунікативний феномен. *Молодий вчений*, 2021. № 11(99). С. 228–231.

6. **Етапи підготовки роботи**

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Вивчення та аналіз літератури з теми	жовтень - листопад 2024	листопад - грудень 2024
2.	Формування основної частини дослідження	січень - червень 2025	квітень - травень 2025
3.	Узагальнення результатів дослідження	вересень - жовтень 2025	жовтень - листопад 2025
4.	Оформлення магістерської роботи	листопад 2025	листопад - грудень 2025

7. Дата видачі завдання

8. Термін подачі роботи керівнику

9.3 вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений

(підпис студента)

10. Керівник

(підпис)

Захист кваліфікаційної (магістерської) роботи

Лінгвокультурний аспект перекладу слів-реалій у туристичному дискурсі

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

дата

підпис

прізвище, ім'я

дата

підпис

прізвище, ім'я

Секретар ЕК

підпис

прізвище, ім'я

Анотація

Магістерську роботу присвячено аналізу лінгвокультурного аспекту перекладу слів-реалій в україномовному й англomовному туристичному дискурсі. Схарактеризовано поняття, особливості та класифікацію слів-реалій і лінгвокультурею як різновидів безеквівалентної лексики, а також висвітлено лінгвокультурний аспект її перекладу. Розкрито сутність туристичного дискурсу як носія культурно маркованої інформації, проаналізовано особливості сприйняття й тлумачення реалій у культурному контексті та виявлено способи їх відтворення в перекладі з урахуванням культурних відмінностей. Здійснено зіставний аналіз прийомів трансляційного перейменування безеквівалентної лексики в україномовних та англomовних туристичних текстах і розроблено фрагмент заняття з формування лінгвокультурної компетентності у читанні для студентів закладів фахової передвищої освіти на матеріалі туристичного дискурсу.

Ключові слова: безеквівалентна лексика, слова-реалії, лінгвокультурею, туристичний дискурс, способи відтворення слів-реалій, лінгвокультурний аспект перекладу реалій.

Abstract

The master's thesis is devoted to the linguocultural aspect of translating realia (nationally and culturally specific lexical units) in Ukrainian- and English-language tourist discourse. The study outlines the notion, main features, and classification of realia and linguoculturemes as types of non-equivalent vocabulary, and considers the linguocultural aspect of their translation. It describes tourist discourse as a carrier of culturally marked information, analyses how realia are perceived and interpreted within a cultural context, and identifies ways of rendering them in translation with regard to cultural differences. A contrastive analysis of translational renaming techniques used to reproduce non-equivalent lexis in Ukrainian and English tourist texts is carried out, and a lesson

fragment is designed to develop students' linguocultural reading competence based on tourist discourse materials in institutions of professional pre-higher education.

Keywords: non-equivalent vocabulary, realia, linguocultureme, tourist discourse, ways of rendering realia, linguocultural aspect of translating realia.

Kurzfassung

Die Masterarbeit widmet sich dem linguokulturellen Aspekt der Übersetzung von Realia (nationalen und kulturell spezifischen lexikalischen Einheiten) im ukrainisch- und englischsprachigen touristischen Diskurs. Es werden der Begriff, die Merkmale und die Klassifikation von Realia und Linguokulturemen als Typen nichtäquivalenter Lexik beschrieben; und der linguokulturelle Aspekt ihrer Übersetzung wird betrachtet. Der touristische Diskurs wird als Träger kulturell markierter Information dargestellt; Besonderheiten der Wahrnehmung und Interpretation von Realia im kulturellen Kontext werden analysiert und Strategien ihrer Wiedergabe in der Übersetzung unter Berücksichtigung kultureller Unterschiede aufgezeigt. Im praktischen Teil wird eine kontrastive Analyse von Verfahren der translatorischen Umbenennung zur Wiedergabe nichtäquivalenter Lexik in ukrainisch- und englischsprachigen Tourismustexten durchgeführt. Darüber hinaus wird ein Unterrichtsfragment entwickelt, das auf Materialien des touristischen Diskurses beruht und der Förderung der linguokulturellen Lesekompetenz von Studierenden an Einrichtungen der beruflichen (vorhochschulischen) Bildung dient.

Schlüsselwörter: nichtäquivalente Lexik, Realia, Linguokultureme, touristischer Diskurs, Verfahren der Wiedergabe von Realia, linguokultureller Aspekt der Übersetzung von Realia.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У ТУРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	10
1.1. Слова-реалії та лінгвокультурема: поняття та особливості	10
1.2. Класифікація слів-реалій.....	19
1.3. Сутність туристичного дискурсу як носія культурно маркованої інформації	26
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ	33
2.1. Способи відтворення національно забарвленої лексики	33
2.2 Аналіз способів відтворення українських реалій в англomовному туристичному дискурсі.....	41
РОЗДІЛ 3. СЛОВА-РЕАЛІЇ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ: ЗІСТАВНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ	49
3.1. Специфіка та труднощі перекладу реалій у туристичних текстах	49
3.2. Переклад англійських слів-реалій українською мовою (на матеріалі туристичного путівника)	54
3.3. Методична розробка фрагмента заняття з розвитку лінгвокультурної компетентності у читанні для студентів закладів фахової передвищої освіти на матеріалі туристичного дискурсу	61
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Інтенсивний розвиток людської цивілізації, інтернаціоналізація та глобалізація сприяють збільшенню міжкультурної комунікації у суспільному житті. На тлі цього зростає потреба у пошуку найкращих способів передачі сутності культури та традицій однієї нації мовою іншої. Складність цього процесу полягає в особливостях мовних одиниць, адже в кожного народу є неповторні лексеми, які не мають аналогів в інших мовах. Одним із видів такої безеквівалентної лексики є слова-реалії та лінгвокультуреми, які впродовж тривалого часу залишаються предметом досліджень багатьох науковців через свою специфіку, культурну значущість та проблемність адекватного відтворення у перекладі. Усе більше дослідників у галузі лінгвістики, перекладознавства та лінгвокультурології зосереджують свою увагу на дослідженні процесів передачі змісту культурно маркованих слів, зокрема й у туристичному дискурсі.

Актуальність дослідження зумовлена активним використанням перекладу в сучасному глобальному контексті, де зростає попит на встановлення й налагодження міжмовного спілкування. Туризм є важливою галуззю глобальної економіки й одним з найпоширеніших та найшвидших способів встановлення міжкультурних контактів, а професійний переклад слів-реалій та лінгвокультурем в туристичному дискурсі є ключовим аспектом забезпечення ефективної комунікації між різними культурами та мовами. Ці процеси вимагають розуміння особливостей перекладу, зокрема його лінгвокультурних аспектів у текстах туристичного спрямування. Ґрунтовне дослідження цієї теми допоможе розкрити особливості перекладу культурно зумовлених лексем та висвітлити особливості їх відтворення в іншій мові з урахуванням менталітету та культурних традицій країни, мовою якої здійснюється переклад.

Актуальність дослідження також полягає у тому, що на ринку перекладів у сфері туризму зростає проблема непрофесійного відтворення

мовних реалій у брошурах без урахування їх специфіки, що може сформувати хибне враження іноземців про побут, культуру чи традиції країни, яку вони відвідують. Розширення наукової бази з теми з урахуванням лінгвокультурологічних особливостей культурно маркованої лексики сприятиме підвищенню якості перекладу таких лексичних одиниць, і, як наслідок, формуванню правильного уявлення про мову і культуру країни у міжнародному контексті.

Серед дослідників, які займалися вивченням специфіки перекладу слів-реалій, можна відзначити багатьох закордонних (К. Райс, Х. Фермеєр, А. Нойберг, А. Дафф та М. Тимочко), і українських мовознавців та перекладознавців (Р. Зорівчак, І. Корунець, Ф. Бацевич, А. Волошина та Н. Коваль). Вченням про лінгвокультурему займалися Н. Медвідь, О. Селіванова, С. Єрмоленко, Л. Мацько та інші. Сутність туристичного як носія культурної інформації досліджували А. Іщук, В. Прима та Н. Романишин. Специфіку відтворення безеквівалентної лексики у туристичному дискурсі розглядали О. Коляса, Н. Коваль та Ю. Шостак.

Метою цієї роботи є розкриття сутності лінгвокультурологічного аспекту перекладу слів-реалій на матеріалі україномовних та англomовних туристичних текстів.

Мета магістерської роботи обумовила виконання наступних **завдань**:

- проаналізувати поняття та особливості слів-реалії та лінгвокультурем;
- схарактеризувати класифікацію безеквівалентної лексики;
- розкрити сутність туристичного дискурсу як носія культурно маркованої інформації;
- розглянути способи відтворення національно забарвленої лексики;
- здійснити аналіз способів відтворення українських культурно маркованих одиниць в англomовному туристичному дискурсі;
- обґрунтувати специфіку та труднощі перекладу реалій в туристичних текстах;

- визначити особливості перекладу англійських слів-реалій українською мовою на матеріалі туристичного путівника;
- створити методичну розробку фрагмента заняття з розвитку лінгвокультурної компетентності у читанні студентів закладів фахової передвищої освіти на матеріалі туристичного дискурсу.

Об'єктом дослідження є слова-реалії як вид безеквівалентної лексики.

Предметом дослідження є лінгвокультурний аспект відтворення культурно маркованих слів у туристичному дискурсі.

Методи дослідження. У роботі використано описовий та контекстуально-інтерпретаційний методи, порівняльно-зіставний аналіз, а також елементи перекладознавчого та кількісного аналізу. Для вибору фактичного матеріалу та розробки фрагмента заняття застосовано метод суцільної вибірки та метод педагогічного моделювання.

Фактичним матеріалом дослідження слугує культурно маркована лексика, вилучена з україномовних та англomовних текстів туристичного дискурсу (статей туристичних онлайн-ресурсів та туристичних путівників).

Практичне значення дослідження вбачаємо в можливості використання його результатів у навчально-виховному процесі в закладах фахової передвищої освіти під час викладання курсів з перекладознавства, лексикології, лінгвокультурології та методики навчання іноземних мов.

Апробація та публікації результатів магістерської роботи. Основні теоретико-практичні результати дослідження були опубліковані та апробовані у формі наукової статті на тему «Лінгвокультурологічні аспекти перекладу слів-реалій у туристичному дискурсі» на III Міжнародній науково-практичній конференції MODERN SCIENCE: TRENDS, CHALLENGES, SOLUTIONS, 16–18.10. 2025, Ліверпуль, Великобританія.

Структура магістерської роботи визначається її метою та завданнями. Дослідження складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У ТУРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Слова-реалії та лінгвокультурема: поняття та особливості

Сучасні дослідження у семасіології, лінгвокультурознавстві, зіставній та зіставній стилістиці звертають увагу на культурні явища, що впливають на змістовий план слова. Ці напрямки вивчення мови досліджують історичний, соціальний та національний контекст, у якому функціонують мовні одиниці певної культури. Однак, розглядаючи лексеми крізь призму національного аспекту, дослідникам необхідно також окреслити поняття безеквівалентної лексики, значення якої значною мірою визначається історією, культурою, побутом та традиціями країни, індивідуальною діяльністю людини та її світоглядом [16, с. 163-164].

У наукових працях безеквівалентну лексику тлумачать як структурну мовну одиницю, яка через свої лінгвокультурологічні особливості не має повних відповідників чи еквівалентів у словнику інших мов, а отже вважається повністю або частково неперекладною. Вона є репрезентом неповторної національно-культурної своєрідності та водночас слугує носієм емоційно-експресивного підтексту у процесі перекладу.

На думку українського перекладознавця І. Корунця, під поняття «неперекладності» підпадають більшість жіночих та чоловічих імен, для перекладу яких вживається прийом транслітерації або транскрипції (*Тарас* – *Taras*, *Elizabeth* – *Елізабет*), національні прізвища (*Шевченко* – *Shevchenko*, *Shakespeare* – *Шекспір*), абсолютна більшість географічних назв (*Kyïv* – *Kyiv*, *Oxford* – *Оксфорд*), культурно марковані одиниці суспільно-політичного життя кожного народу (назви національних грошових одиниць, національні здобутки тощо (*гривня* – *hryvnia*, *pound sterling* – *фунти стерлінгі*), які спочатку транскодуються, а потім розтлумачуються. До неперекладних мовних одиниць (безеквівалентної лексики) належать і

ідіоми, прислів'я, приказки, неологізми та архаїзми національних мов, значення яких можливо передати лише описово (*It's raining cats and dogs* – *Дощ ллє як з відра*, *selfie* – *селфі*) [14].

Дослідження у галузі лексикології пояснюють виникнення безеквівалентної лексики екстралінгвальними чинниками творення мови, зокрема специфікою побуту та культурних традицій, соціально-побутовими особливостями, а також політичними устроями та менталітетом народу. Як зазначила А. Волошина, «кожний етнос у процесі своєї життєдіяльності «олюднює» довколишнє середовище і вносить у нього специфічні риси. З плином часу виникають етнічно значущі предмети-реалії. У лексиці вони фіксуються словами-реаліями» [4, с. 57].

Лексема «реалія» походить із середньовічного латинського слова *realis* — «речовий», «дійсний», яким спочатку позначали «реальні речі», тобто матеріальні, а не абстрактні явища. У такому значенні це слово набуло універсальної чинності у філологічній літературі XIX — першої половини XX ст., де використовувалось для позначення матеріальних предметів і характерних національних звичаїв [9, с. 46].

Пояснення терміну «реалія» варіюється залежно від контексту його вживання та галузі досліджень. У перекладознавстві цей термін з'явився у 40-х роках XX століття й позначав клас безеквівалентної лексики, що ставить окрему категорію для перекладачів [9, с. 47]. Як вже було згадано вище, до цієї лінгвістичної категорії належать власні назви, слова-топоніми, скорочення, елементи розмовної лексики, сленгу та слова-реалії. Аналіз таких лексичних одиниць вимагає від фахівців високого рівня лінгвокультурної компетентності та обширного досвіду. З погляду лінгвокультурознавства, як науки про взаємозв'язок мови й культури, реалії — це всі словесні одиниці, які несуть глибокий національний або культурний підтекст.

У вітчизняному перекладознавстві термін «реалія» вперше з'явився у книзі О. Л. Кундзіча «Перекладацька мисль і перекладацький недомисел» (1954).

Найточніше визначення терміну «реалії», на нашу думку, запропонувала перекладознавиця Р. П. Зорівчак, яка розглядала поняття як «моно- та полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [9, с. 69].

На основі аналізу наукових праць, присвячених дослідженню сутності реалій, було з'ясовано, що в міжнародному науковому дискурсі цей термін трапляється не часто, що зумовлює перспективи подальших досліджень з обраної теми. Недостатня увага до питання дефініювання слів-реалій у працях іноземних дослідників пояснюється відсутністю єдиного підходу до класифікації та розбіжностями у трактуванні самого феномену культурно маркованої лексики серед закордонних учених. Водночас можемо наголосити на тому, що англійській перекладознавці, намагаючись відшукати відповідне термінологічне позначення для реалій, запропонували наступні визначення: *cultural terms* («культурні терміни») та *cultural words* («культурні слова»).

У контексті безеквівалентної лексики реалії належать до окремої мовознавчої категорії, яка є однією з найменш досліджених у сфері лінгвістичних наук. У рамках дослідження доцільно підкреслити, що в сучасному перекладознавстві, порівняльному мовознавстві, лексикографії, лінгвокраїнознавстві, лінгвокультурології та методиці викладання іноземних мов поняття реалії трактується по-різному та має низку синонімічних значень. Залежно від підходу дослідників, ці лексичні одиниці можуть термінологічно окреслювати такими визначеннями: *безеквівалентна лексика, культурно марковані слова, культурно зумовлені одиниці, етнографічні терміни, національно забарвлена лексика*.

Під час перекладу таких лексичних одиниць відбувається переміщення з однієї мови до іншої (так звана міжмовна взаємодія), що призводить до зіткнення різних культурних уявлень на різних рівнях — структурному (граматичні та когнітивно-семантичні структури) і лінгвокультурному. На лінгвокультурному рівні акцент здійснюється на аспекти, пов'язані з культурою країни, що виражені в семантичних комплексах, відомих як реалії [3, с. 68–69].

Окрім того, проаналізувавши численні визначення реалій, запропоновані вітчизняними та іноземними науковцями, вбачаємо необхідність виділити дві основні точки зору на розуміння цього мовного феномену — екстралінгвістичну та лінгвістичну. Представники екстралінгвістичного підходу пояснюють слова-реалії як «суто позамовне явище, визначаючи її як факти, пов'язані з подіями суспільного та культурного життя країни, особливостями її державного ладу, історією її народу» [3, с. 68]. Прихильники ж лінгвістичного погляду на трактування реалії у своїх працях зазначали, що її основним критерієм є «яскраво виражений національно-культурний колорит, співвіднесеність з об'єктивною реальністю, відображеною у свідомості конкретної лінгвокультурної спільності та, як наслідок цього, відсутність відповідників в інших мовах» [3, с. 69].

У контексті складної природи слів-реалій варто також розглянути і їхні лексичні особливості, які визначають специфіку цих безеквівалентних одиниць. Оскільки реалії відображають певні національно чи культурно зумовлені концепти, вони мають унікальні лексичні риси, що відображають специфіку певної культури чи соціуму. Серед найбільш виразних лексичних особливостей слів-реалій виокремлюють такі:

1. Унікальність.

Слова-реалії часто є неповторними для певної культури чи мови й не мають прямого еквівалента в інших мовах. Прикладами є українське слово «куфайка» (тепла робоча куртка, традиційний одяг робочого класу у ХХ

столітті) та англійське слово *sibling* (гендерно нейтральне слово на позначення брата чи сестри). Передати культурну маркованість слів одним українським чи англійським відповідником практично неможливо, тому переклад зазвичай здійснюють описово.

2. Культурно специфічні конотації.

Національно забарвлені слова часто несуть глибокий культурний зміст, який важко передати без втрати смислових та емоційних відтінків. Вони наділені не лише предметним, а й символічним значенням, закоріненим у світогляді представників певної нації. Так, *калина* це не просто рослина, але й символ ніжності, жіночності та краси, часто оспіваний в українському фольклорі. Тут простежуємо також і лінгвокультурний аспект творення слів-реалій, про який ітиметься далі у дослідженні.

3. Зв'язок з історією та традиціями.

Реалії часто відображають історичні події, традиції, звичаї та особливості певного народу. Такі слова виступають своєрідним «мовним відбитком» історії й традицій, що були каналізаторами культурного та національного становлення певної країни. Прикладами є українське слово «*гетьман*» (історична реалія, пов'язана з українським козацтвом) та англійське *Thanksgiving* (не лише свято, а й подія, сповнена глибокого національного значення для США).

4. Емоційне навантаження.

Деякі реалії можуть мати емоційне забарвлення або викликають певні культурні асоціації. Їхня експресивність та почуттєва складова можуть ускладнювати процес перекладу. Наприклад, слово «*домівка*» не можливо просто передати за допомогою лексеми *home*, оскільки так втратимо емоційне навантаження слова — асоціацію з сімейним затишком та любов'ю. Тому переклад здійснюємо описово, щоб продемонструвати важливість та емоційну насиченість цього слова: *childhood home filled with warmth, nice memories and love*.

5. Семантична широта.

Під час перекладу слів-реалій важливо враховувати те, що вони можуть мати кілька значень або охоплювати широкий спектр лінгвістичних і культурних концептів. В англійській мові яскравим прикладом такої особливості реалій є слово *gentleman*, яке в різні історичні періоди мало різні тлумачення: спочатку — «шляхетна людина», пізніше — «чоловік з гарними манерами» або просто «чоловік». Зміст цієї реалії змінюється залежно від культурно-історичного контексту та тенденцій вживання мовних одиниць у сучасному суспільстві.

Ці особливості роблять слова-реалії складним об'єктом для перекладу і вимагають уважного аналізу та відповідного контекстуального врахування [2; 22; 6].

Беручи до уваги вже проаналізований матеріал, можемо дійти висновку, що слова-реалії становлять особливу категорію лексики, яка позначає предмети чи явища матеріальної культури, обряди, історичні факти або процеси, що зазвичай не мають еквівалентів в інших мовах. Водночас під час аналізу їхніх особливостей слід також враховувати, що деякі реалії несуть не лише лексичне значення, яке часто потребує додаткової інтерпретації, але й виконують функцію носія етнокультурного коду мови. Вони виступають своєрідними передавачами національних традицій та культурних цінностей певної країни й сприяють підвищенню рівня міжкультурної компетентності на світовій арені.

Складна природа цих одиниць засвідчує, що їх доцільно розглядати не лише в межах лексикології та перекладознавства, а й також з точки зору лінгвокультурології, яке позначає вчення про культуру народу крізь призму мови. У контексті цієї науки її базовою одиницею виступає лінгвокультурема.

У дефініції поняття «лінгвокультурологія» визначальними є категорії «мова» та «культура», які відповідно розглядають як система репрезентацій культурних цінностей, що відображає їх мовну та позамовну семантику, та як спосіб репрезентації дійсності [19, с. 8].

У царині лінгвістичних досліджень це особлива мовознавча дисципліна, що зосереджується на вивченні мови як феномену культури та репрезентує бачення світу крізь призму етнокультурної ідентичності та свідомості, коли остання виступає як виразник особливої національної ментальності. У лінгвокультурології базовим поняття цієї галузі є «лінгвокультурема».

Сучасний науковий доробок пропонує чимало дефініцій терміну. Наприклад, українська мовознавиця О. Селіванова на матеріалах дослідження мовної та культурної картини світу визначила лінгвокультурему як «мовний знак, який містить культурну інформацію. Вона не є одиницею мовної системи, а лише базовим терміном лінгвокультурології й служить на позначення одиниці вербалізації культурного змісту. Планом форми лінгвокультуреми є культурна інформація — сукупність культурно маркованих знань й уявлень носіїв певної культури» [29, с. 298]. Натомість С. Єрмоленко розглядає лінгвокультуреми як невід’ємні одиниці мовної картини світу, також називаючи їх етнопсихолінгвальними явищами [8, с. 95]. Термін також розглядають як «стійку відтворювану в етнолінгвістичному соціумі мовну одиницю, яка відображає культурний досвід і ціннісні орієнтири національного суспільства. З цього погляду — це надбання і скарб нації» [18, с. 65].

Узагальнюючи наведені погляди щодо трактування лінгвокультурем, можемо стверджувати, що це стійкі мовні одиниці, які містять культурну інформацію та відображають духовний досвід і цінності певного народу чи суспільства. У процесі їхнього дослідження доцільно оперувати такими поняттями, як «мова», «свідомість» і «мислення». Лінгвокультуреми слугують джерелом лінгвокультурологічної — тобто водночас мовної, культурної та етнокультурологічної — інформації та є знаковими елементами культури й засобами відтворення національної ідентичності в процесі комунікації.

У контексті дослідження лінгвокультурум не можна не згадати про їхню спорідненість зі словами-реаліями, оскільки обидва поняття належать до складу елементи безеквівалентної лексики. Проте з огляду на змістовне навантаження та обсяги значення лінгвісти розмежовують ці терміни, не ототожнюючи їх. Хоча вони й відображають національно-культурну або історичну специфіку певної мови, у сучасному науковому дискурсі лінгвокультуреми зазвичай розглядають як ширше поняття. Така закономірність пояснюється значною різницею у функціях цих термінів.

Слова-реалії, зокрема, виконують переважно інформаційну функцію, спрямовану на позначення конкретних предметів, явищ чи понять матеріальної або соціальної культури. Натомість лінгвокультуреми, окрім реалізації всіх функцій реалій, мають ще й важливе символічне та ціннісне навантаження, яке охоплює не лише денотативний зміст слова, а і його культурний смисл. Детальніше розглянемо це на прикладах:

1. Українське слово *сало* це не лише реалія, що позначає гастрономічні вподобання українців, а й лексему, наділену глибоким національно-культурним значенням, пов'язаним із традиціями гостинності.

2. Англійська реалія *Union Jack* позначає не лише питоме тільки для Великої Британії офіційне слово на позначення національного прапора, а й також має важливе історичне та символічне значення для британців, уособлюючи єдність держави.

Результати аналізу свідчать, що відмінності між поняттями «слово-реалія» та «лінгвокультурема» полягають у їх змістових та функціональних характеристиках. Попри те, що обидва терміни належать до одного виду лексики — національно забарвленої або безеквівалентної, — у наукових дослідженнях часто є актуальним твердження: реалія $\neq$ лінгвокультурема, так само як лінгвокультурема $\neq$ слово-реалія.

Наприклад, слово *воля* не є реалією, оскільки його відповідників можна легко віднайти в інших мовах (анг. *freedom*). Проте у контексті етнопсихокультурного підходу до тлумачення слів це лінгвокультуремою,

адже в цьому слові закодовані сакральні для українців символи боротьби за незалежність, мужності та незламності, які є особливо актуальними в умовах сучасної воєнної дійсності в Україні. Воно наділене глибоким емотивним значенням для носіїв української мови.

Також проаналізуємо українські слова «*гривня*» та «*поминки*», а також англійські лексеми *the Commonwealth of Nations* та *mile*. «Поминки» це не просто властива лише українській мові лексична одиниця, а й слово, наділене унікальною релігійною та культурною специфікою (релігійний обряд, традиція вшанування і прощання з померлими), тому воно виступає лінгвокультурею, а не лише реалією.

Слово «*гривня*» натомість — реалія без додаткового культурного змісту. *The Commonwealth of Nations* можемо трактувати як приклад лінгвокультури, адже це не просто політична організація, а й символ історичної спадкоємності Великої Британії та єдності її колишніх колоній.

Водночас *mile* — це реалія на позначення неповторної системи вимірювання відстані, характерної для США та Великої Британії. Проте англійське слово *kilt* (традиційне шотландське чоловіче вбрання) розглядаємо як і реалію, так і як лінгвокультурему, адже воно, окрім своєї безеквівалентності, також виконує функцію маркера культурного коду та традицій певного народу.

Згідно з класифікацією Н. Медвідь, лінгвокультури, зокрема в українському соціально-психологічному контексті, поділяють на:

- 1) соціальні — вербалізують культурний зміст соціальних концептів у контексті (*громада, побратим, революція гідності*);
- 2) психологічні — виражають культурний зміст психологічних концептів (*душа, туга, жаль*);
- 3) екзистенціально-аксіологічні — відображають світоглядні цінності та буттєві орієнтири, об'єктивуються у мові (*доля, честь, гідність*) [19, с. 11-14].

Підсумовуючи, зазначимо, що проведений аналіз дає підстави стверджувати, що слова-реалії та лінгвокультуреми є невід'ємними складовими безеквівалентної лексики, адже вони відображають не лише певні національно чи культурно зумовлені концепти, але й мають глибокий етнокультурний зміст, пов'язаний з історією, традиціями та емоційним забарвленням мови. Їхні лексичні особливості підтверджують унікальність та вагомість цих явищ для галузі мовознавства, лексикології, лінгвокраїнознавства та перекладознавства.

Попри відмінності, обидва лінгвістичні явища виступають важливими компонентами національно-культурної ідентичності народу, а також виразниками її неповторності та колориту.

1.2. Класифікація слів-реалій

Попри процес глобалізації, а можливо, завдяки йому, реалії все частіше з'являються в різних контекстах, таких як художні твори, новинний дискурс, різноманітні інтернет-видання тощо. Ці слова та вирази можуть мати різне походження, сферу вживання, концептуальне значення та функцію в мові певного народу. Для того щоб зрозуміти, де саме і як використовуються реалії, варто розглянути підходи до їх класифікації, які базуються на різних критеріях.

Тематична класифікація слів-реалій є важливим інструментом у лінгвістичних дослідженнях, адже дозволяє систематизувати значні обсяги матеріалу та виявити закономірності виникнення й функціонування безеквівалентної лексики. Як зазначає А. Волошина, групування слів-реалій за тематикою дозволяє скоротити аналіз та яскравіше показати особливості мови та суспільства, яке нею користується для комунікації [4, с. 60–63].

Інший підхід пропонує М. П. Кочерган, який вважає, що процес виокремлення реалій має відбуватись за наступними критеріями:

1. Семантичний критерій, що передбачає аналіз значення слова та з'ясування його семантики.

2. Граматичний критерій, який визначає творення форм слів-реалій у мові.

3. Функціонально-стилістичний критерій, пов'язаний із формуванням національного колориту у художньому творі разом з його смисловим посилом [15, с. 42–45].

Такий комплексний підхід до опрацювання національно маркованих одиниць сприяє формуванню чіткої системи обґрунтування причин появи слів-реалій та визначенню принципів їх номінації. Унаслідок цього тематичний поділ не лише структурує дослідження, а й допомагає лінгвістам інтерпретувати соціальні, культурні, історичні та інші маркери, відображені у словах-реаліях певної мови.

У контексті перекладознавства, доцільним є поділ слів-реалій з урахування їх історико-семантичних та структурних аспектів.

В історико-семантичному аспекті виокремлюють [9, с. 70]:

1. Власне реалії — лексичні одиниці, що вживаються у сучасному мовленні й зберігають свою актуальність дотепер:

- укр. *трембіта*, *їмость*, *крашанка*, *зелений борщ*;
- англ. *cheesesteak* (традиційний сендвіч Філадельфії), *corn dog* (популярний в США гарячий снєк на паличці), *Memorial Day* (національний день ушанування загиблих американських військових), *pumpkin spice latte* (сезонний кавовий напій зі спеціями з гарбуза, який щороку набуває особливої популярності восени, напередодні Гелловіну).

2. Історичні реалії — семантичні архаїзми, які внаслідок зникнення референтів входять до історично дискантної лексики, втративши життєздатність. Ці лексичні одиниці характеризуються «виходом позначуваного ним (референтом) з царини активної суспільної практики мовного колективу. та виходять із мовного вжитку. Вони вміщують фонові знання культурної спадщини. Крім національного, для них характерний хронологічний колорит:

- укр. *віче*, *холоп*, *данина*, *криївка*;

- англ. *suffragette* (активістка руху за виборче право жінок у Сполучених Штатах та Великій Британії наприкінці XIX та на початку XX століть) [60], *Pilgrim Fathers* (поселенці першої постійної колонії в Новій Англії в американській колоніальній історії) [59], *the Blitz* (інтенсивна бомбардувальна кампанія, яка тривала вісім місяців, розпочата нацистською Німеччиною проти Сполученого Королівства під час Другої світової війни) [57], *Wars of Roses* (в британській історії — серія династичних громадянських війн, які передували встановленню правління Тюдорів) [58].

Відповідно до структури (структурний аспект поділу) слова-реалії умовно можна поділити на наступні категорії:

1. Реалії-одночлени. Слова або вирази, які складаються з одного слова або виконують одну граматичну функцію:

- укр. *щедрування, стріха, вечорниці, гонак, холодець*;
- англ. *a threepence* (три пенси, британська монета), *a sheriff, a shilling* (стара англійська монета, що вартувала 12 пенсів), *Broadway* (театральний район Нью-Йорка), *punch* (алкогольний або фруктовий напій «пунш»).

2. Реалії-полічлени номінативного характеру. Слова або вирази, які мають більше ніж один компонент і називають певні об'єкти або поняття:

- укр. *революція гідності, розстріляне відродження, Київська Русь, львівські плячки (традиційні галицькі солодоці), травневі шашилки*;
- англ. *Times Square, a Sussex pudding, shotgun wedding* (весілля, організоване через вагітність нареченої), *ginger ale* (імбирний ель – напій, особливо популярний в Канаді та США).

3. Реалії-фразеологізми. Вирази або словосполучення, що мають фіксований зв'язок між компонентами й відображають певні усталені вирази мови:

- укр. *ловити тави, впіймати облизня, гарбуза дати* (відмовити парубку), *оббивати пороги, лясати точити*;
- англ. *face the music* (стикнутись із наслідками власних дій), *catch-22 situation* (парадоксальна безвихідна ситуація, що вперше була вжита на

позначення ситуації, у якій опинився герой однойменного роману), *burn the midnight oil* (сидіти допізна, не спати уночі), *hit the sack* (лягати спати), *elephant in the room* (ситуація, яку всі ігнорують) [9, с. 71-72].

Дослідники поділяють реалії за предметною та локативною ознаками, що пов'язані з мовним та національно-культурним аспектами.

Предметна ознака означає поділ реалій за видами явищ чи предметів матеріальної або духовної культури, до яких вони належать. У контексті предметної класифікації виділяють три тематичні категорії реалій:

1. Географічні реалії:

а) поняття фізичної географії: укр. *Московщина, Дунай, Лівобережжя*; англ. *New Hampshire, Boston, the Colorado River*;

б) назви ендеміків (тварин чи рослин, характерних для певної території): укр. *карпатський тритон (ящірка), гуцульський кінь, тис ягідний*; англ. *kiwi* (птах), *kangaroo, California sequoia* (каліфорнійська секвоя);

2. Етнографічні реалії:

а) слова, що позначають предмети та звички повсякденного життя: укр. *торбина, ціпок, жупан*; англ. *tea party* (чаювання), *Sunday roast* (недільна печеня, традиційна страва у Великій Британії), *Stanley cup* (популярна у США термочашка);

б) лексеми, пов'язані з роботою та професіями: укр. *отаман, гетьман, хорунжий*; англ. *trade unions* (профспілки), *solicitor* (юрист, що веде справи в суді), *doorman* (людина, яка контролює процеси входу та виходу у приміщення);

с) лексичні одиниці, пов'язані з культурою і мистецтвом: *писанка, веснянка, дума* (ліро-епічний твір про життя козаків); англ. *ballad* (балада), *Punch and Judy* (британські лялькові вистави), *trick-or-treat* (цукерки або смерть, традиція на Гелловін);

d) етнічні особливості: укр. *опришок*, *бандерівець*, *русин*; англ. *Cockney* (один з акцентів Лондона), *Highlander* (житель гірської місцевості Шотландії), *Scouser* (житель Ліверпуля з власним акцентом);

е) слова на позначення міри та грошових одиниць: укр. *сажень* (стародавня міра довжини), *гривня*, *карбованець*; англ. *dime* (американська монета номіналом десять центів), *dollar*, *foot* (міра довжини).

3. Суспільно-політичні реалії:

а) слова, що позначають суспільно-політичні поняття: укр. *чумак*, *голова сільської ради*, *паничина*; англ. *hippy* (учасник руху хіпі), *перо* (*perotism*) *baby* (дитина, яка має привілеї через відомих родичів), *Tory* (член Консервативної партії Великої Британії);

б) терміни, які відображають адміністративно-територіальний устрій: *хутір*, *присілок*, *графство*, англ. *the country* (сільська місцевість), *states*, *shire* (адміністративний поділ у Великій Британії, зазвичай сільський регіон);

с) носії та органи влади: *віче* (зібрання), *земство*, *територіальна громада*; англ. *viscount* (дворянський титул), *magistrate* (суддя, що розглядає дрібні правопорушення у Великій Британії та Уельсі), *House of Commons* (Палата громад Сполученого Королівства);

d) найменування організацій, титулів, станів, каст, суспільно-політичних організацій: укр. *шляхтич*, *бояр*, *князь*; англ. *Scouting* (скаутський рух), *Freemasons* (масонська організація), *Knight of the Round Table* (лицарі Круглого Столу легендарного короля Артура);

е) військові терміни: *січовик*, *унівець*, *осавул*; англ. *red coat* (британський солдат XVIII ст.), *Beefeater* (вартовий лондонського Тауера), *longbowman* (англійський лучник періоду Середньовіччя) [23, с. 40].

За локативною ознакою реалії розмежовуються на ті, що пов'язані з однією або кількома мовами. У межах однієї мови виділяються:

1. «Свої реалії», що є характерними для культури певного етносу та пов'язані з його традиціями, побутом чи історією: укр. *вареник*, *коровай*,

хоругви; англ. *M16* (назва гвинтівки, створеної у США), *afternoon tea*, *Brexit* (вихід Об'єднаного Королівства з Європейського Союзу).

2. «Чужі реалії» — слова іншомовного походження в лексичному складі мови, що досліджується. Термін поділяється на такі підтипи:

а) прямі запозичення з інших мов без суттєвих фонетико-семантичних змін: *банаш* походить від болгарського слова *балмуш* (каша з бринзи і борошна) [36, с. 128].

б) слова-кальки, що виникають унаслідок буквального перекладу понять, невласливих для цільової мови: *соціальні мережі* — це прямий переклад англійського словосполучення *social media*;

с) транскрибовані реалії — іншомовні слова, що увійшли до словникового складу багатьох мов шляхом передачі звучання оригінальних звуків слова: іспанське слово *tequila* зберегло своє первинне значення в українській мові — *текіла* (міцний алкогольний напій) [5, с. 4-5].

Також великої уваги фахівців потребує поділ реалій, що позначають власні і загальні назви. О. Сергєєва представляє їхню класифікацію таким чином:

1. Топоніми, що несуть в собі культурно-історичний контекст: укр. *Харків* (перша столиця України), *Говерла* (найвища точка українських Карпат, популярне туристичне місце), *Чорнобиль* (місто, де сталась техногенна катастрофа, наслідки якої зачепили увесь світ); англ. *London* (столиця Об'єднаного Королівства), *Alcatraz* (острів, на якому розташована найвідоміша в'язниця США), *Silicon Valley* (регіон США, де розташовані найпопулярніші технологічні компанії);

2. Антропоніми, які репрезентують історичних, культурних, і наукових діячів, а також персонажів літературних творів: укр. *Леся Українка*, *Ірина Фаріон*, *В'ячеслав Чорновіл*; англ. *William Shakespeare*, *Martin Luther King* (американський громадський діяч, лідер руху за рівні права для білих і темношкірих), *Michael Jackson*;

3. Назви творів мистецтва, історичні події, та назви організацій, які відображають культурну та соціальну специфіку певної країни (укр. «*Тарас Бульба*», «*Кобзар*», «*Євромайдан*»; англ. *Hamlet, Romeo and Juliet, BBC*) [30, с. 42].

Дослідження реалій з граматичного аспекту показує, що вони також можуть набувати різних частиномовних форм: іменникової, прикметникової, дієслівної, дієприкметникової та дієприслівникової: жебрак – жебрацький – жебракувати – жебракуючи; князь – княжий – князювати – князюючи; кобзар – кобзарський – кобзарювати – кобзарюючи. Зауважимо, що серед реалій найбільше саме іменників, адже вони позначають предмети і явища, що є характерним для цієї частини мови [9, с. 71-72].

Підсумовуючи, зазначимо, що реалії можуть бути класифіковані за такими ознаками:

1. За функціональною роллю у мовленні — відповідно до того, як культурно марковані використовуються в мовленні для позначення предметів, дій, явищ або їхніх ознак.

2. За географічним походженням, тобто відповідно до певних регіонів або країн, для яких характерні ті чи інші реалії.

3. За часом, з урахуванням актуальності у сучасному вжитку (сучасні та історичні реалії).

4. За ступенем специфічності, де одні національно марковані слова можуть бути більш специфічними для певної галузі знань або професійного середовища, у той час, як інші можуть бути більше відомими в межах певної спільноти.

Упорядкування слів-реалій відповідно до цих критеріїв сприяє збільшенню дослідницького уявлення про різноманітність та самобутність реалій у мові та культурі [21; 1; 26].

Проведений аналіз засвідчив, що класифікація слів-реалій не лише систематизує ці лінгвокультурні одиниці, але й дозволяє глибше розкрити

їхню функцію у відображенні культурних, соціальних та історичних аспектів життя суспільства. Такий поділ враховує різноманітні сфери людської діяльності — від матеріальної культури та побуту до соціокультурних явищ та духовних традицій мовної спільноти.

Кожна група безеквівалентної лексики репрезентує окремий аспект життя народу. Наприклад, матеріальні реалії передають унікальні риси кулінарії, моди, архітектури та транспорту, які відображають культурні особливості народу. Натомість слова, які позначають організації, включають політичні, адміністративні, релігійні та мистецькі структури, важливі для розуміння соціально-політичного контексту дискурсу, у якому вони вживаються.

У межах тематичного різноманіття важливе місце посідають історичні реалії, оскільки вони маркують ключові етапи розвитку суспільства, його традиції, звичаї та духовні цінності, забезпечуючи збереження культурної спадщини та народної ідентичності.

Отже, класифікація слів-реалій є не лише методом систематизації лексичних одиниць, але й ефективним інструментом для аналізу й глибшого розуміння культурного контексту мови.

1.3. Сутність туристичного дискурсу як носія культурно маркованої інформації

Сучасні світові тенденції, збільшення можливостей для подорожей та активізація міжкультурної комунікації сприяють збільшенню кількості людей, зацікавлених у сфері туризмі. З погляду на це необхідність поглибленого вивчення інформації туристичного спрямування як самостійного джерела знань про культурні, соціально-побутові, матеріальні особливості певного народу не викликає сумнівів у дослідників.

З наукової точки зору, інформацію про будь-яке явище чи подію прийнято позначати дискурсом — поняттям, що є досить багатогранним та полідисциплінарним. Тож, перш ніж аналізувати поняття туристичного

дискурсу як носія культурно маркованої інформації, варто зупинитись на визначенні самого слова «дискурс».

Уперше термін «дискурс» було згадано у 1950-х роках XX століття американським лінгвістом Зеллігом Харрісом у статті «*Discourse Analysis*» (1952), де він позначався як лінгвістичне явище. Учений визначив дискурс як «послідовність сказаних або написаних одною чи кількома людьми речень у конкретній ситуації» [31, с. 2].

На думку А. Іщук, туризму має свій власний специфічний дискурс, який отримав назву «мова туризму» (Language of Tourism або LoT) чи «туристичний дискурс». Це поняття «відображає всі ресурси й аспекти туризму як сфери діяльності» [12, с. 53].

Серед сучасних наукових досліджень спостерігається різноманіття підходів до трактування поняття туристичного дискурсу. Він послуговується особливим інтересом у різних галузях знань про мову — зокрема лінгвістиці, країнознавстві та перекладознавстві, лінгвокультурології, у яких вивчення туристичного дискурсу займає далеко не останнє місце серед напрямів дослідження.

Існує низка поглядів на дефініцію поняття туристичного дискурсу. Наприклад, В. Прима розглядає його як «текст, що є комунікативною складовою (підсистемою) мовлення в сукупності з позамовними — прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками» [24, с. 215].

А. Іщук натомість вважає, що туристичний дискурс або мова туризму — це унікальний показник того, як «мова може бути адаптована для досягнення специфічних комунікативних цілей, що робить його значущим інструментом у вивченні взаємодії між мовою, культурою та ідентичністю» [11, с. 245].

Отже, туристичний дискурс, на нашу думку, можна визначити як особливий тип комунікативної діяльності, притаманний текстам туристичного спрямування. Це своєрідна мовна система, яка

використовується для просування інформації про туристичні атракції, опису вражень і створення привабливого, незабутнього образу для потенційних мандрівників. Специфіка цього дискурсу полягає у поєднанні інформаційної, пізнавальної та рекламно-заохочувальної функції, що зумовлює його належність до сфери туризму.

Туристичний дискурс охоплює різні жанри і форми реалізації, спрямовані на заохочення потенційних мандрівників. З метою систематизації інформації проаналізуємо їх детальніше в таблиці 1.

Таблиця 1

Форми реалізації туристичного дискурсу

Види реалізації	Приклади	Мета
Усний	Виступи туристичних гідів, усні відгуки мандрівників, туристичні слогани, рекламні презентації турів	Жива комунікація з адресантами туристичного дискурсу
Письмовий/ Друкований	Туристичні брошури, путівники, статті (у журналах та в мережі Інтернет), вебсайти туристичних агенцій, готелів, відпочинкових комплексів, курортів, туристичних атракцій	Інформування аудиторії та опис туристичних місць
Візуально-цифровий	Блоги, пости у соціальних мережах Tik Tok, Instagram, Facebook, відеоогляди на платформі YouTube, відгуки у Google Maps, документальні фільми та телепередачі подорожі	Створення візуального образу пункту призначення

Усі зазначені форми реалізації відображають жанрову своєрідність туристичного дискурсу, його комунікативну спрямованість, а також підкреслюють багатофункціональність та змістовну широту.

На основі аналізу «мови туризму» можемо дійти висновку про її багатофункціональність. Відповідно до класифікації, запропонованої А. Іщук, виокремлюють такі функції туристичного дискурсу:

1. Комунікативна (інформаційна, довідкова) функція пов'язана з інформаційною наповненістю туристичного повідомлення. У текстах туристичного спрямування ця функція є провідною.

2. Спонукальна (апелятивна, вокативна, конативна, регулятивна, інструментальна) функція полягає у створенні адресантом конкретного емоційно-вольового стимулу для адресата. Виражається використанням наказового способу дієслова для стимулювання зацікавленості у певному туристичному продукті чи бажання придбати його.

3. Емотивна (емоційно-експресивна) складова туристичного дискурсу спрямована на вираження емоцій адресанта і викликання реакції адресата. Вона орієнтована на розвиток бажання подорожувати шляхом використання стилістично забарвленої лексики.

4. Фактична (контактоустановлювальна) функція означає стратегії встановлення та підтримання комунікативного контакту між адресантом і адресатом. Реалізується через незвичайні фотографії, використання кольору, структури діалогу через риторичні запитання, прості слова, короткі речення, шрифт, зрозумілий користувачеві формат [10, с. 101-102].

Також варто зазначити, що головною особливістю туристичного дискурсу є атрактивність (*appealing nature*) як його естетично-змістова властивість. Вона простежується у переважному використанні яскравих образних значень, прикметників та імперативу. Останній, певним чином, прихований у формі намагань переконати, порекомендувати, викликати непереборне бажання у потенційного користувача відгукнутися на запропоновану йому пропозицію [27, с. 229].

Розглянемо ключові прояви атрактивної (привабливої) природи туристичного дискурсу:

1. Образність — активне використання художніх засобів (зазвичай епітетів, метафор, порівнянь, гіпербол) або емоційно насиченої лексики:

«...where *majestic mountains* create a *fabulous atmosphere* and *crystal clear air* fills you with energy and inspiration» [44].

2. Насиченість прикметниками — часте використання прикметників у вищому та найвищому (найчастіше) ступені порівняння: *better* (кращий), *the best* (найкращий), *the biggest* (найбільший), а також лексем із сильним емоційним забарвленням: *out-of-this-world*, *outerworldly* (неземний, наче не з цього світу), *one-of-a-kind* (єдиний у своєму роді, неповторний), *unique* (унікальний). Використання прикметників та прикметникових зворотів наповнює туристичне звернення неповторною тональністю й емотивністю, які підсилюють його привабливість та запам'ятовуваність.

3. Імператив — уживання наказової форми слів; означає певне заохочення, стимул дізнатись більше про місце, річ, явище чи традицію, описану у тексті туристичного спрямування. На відміну від звичайних розповідних конструкцій, речення чи заголовки на кшталт: «Discover this pearl of Europe and you will not remain indifferent!» [43], «Have you ever seen something better than that?», «You should taste our impeccable pomegranate vine» ефективніше привертають увагу читача до тексту і здатні перетворити його з потенційного мандрівника на реального туриста, який прагне відвідати описане місце.

Наведені приклади демонструють стратегії емоційного впливу на читача, а також різні способи взаємодії з аудиторією — від емоційно-психологічного впливу до «маніпулятивних стратегій, які передбачають вплив на адресата з метою спонукання його до здійснення бажаних для іншої сторони дій» [27, с. 229].

Ще однією характерною рисою туристичного дискурсу, що робить його невичерпним об'єктом досліджень, є використання національно-культурної лексики — слів-реалій і лінгвокультурам, наділених унікальними, безеквівалентними значеннями. Вони слугують маркерами

матеріальних та абстрактних понять, властивих лише певному народові, тобто виконують функцію репрезентації національно-культурної ідентичності.

З точки зору лінгвокультурологічного аспекту туристичного дискурсу, «усі засоби позначення його термінологічної сфери можна поділити на три категорії, які утворюють термінологічну систему туристичної індустрії туризму» [33, с. 95]:

1) засоби позначення культурних концептів (лінгвокультурні реалії): *Kolomyia* (Коломия), *shynka* (шинка), *hromada* (громада), *shedrivka* (пісня-щедрівка), *Ivana Kupala Night* (свято Івана Купала);

2) засоби позначення універсально-галузевих понять (інтернаціональні терміни туристичної сфери): *guide* (гід), *tour* (тур), *cruise* (круїз, подорож морем), *hotel* (готель), *check-in* (заселення в готель), *check-out* (виселення з готелю);

3) засоби позначення національних одиниць туристичної сфери (професійні реалії): *AITO – The Association of Independent Tour Operators* (Асоціація спеціалізованих туристичних операторів, Велика Британія) [56], *State Agency for Tourism of Ukraine* (Державне агентство розвитку туризму України) [66].

Як зазначають Н. Коваль, Б. Кушка, «у туристичному дискурсі завжди присутній опис реальних об'єктів в реальному просторі та часі». Під час створення такого тексту чи його перекладу на іншу мову «важливо надати якомога повнішу інформацію про конкретну туристичну локацію чи регіон» [34, с. 219].

Аналізуючи тексти туристичного спрямування, можемо простежити в них численну кількість безеквівалентної лексики. Нижче подано декілька прикладів вживання слів-реалій та лінгвокультурем у сучасному україномовному туристичному дискурсі, які демонструють лексико-стилістичне різноманіття мови, до якої вони належать.

1. У *Сколівських Бескидах* в Середньовіччі розгорнулись події, сюжет яких гідний серіалу «Гра престолів», — убивство найманцями київського князя *Святополка* його брата *Святослава* як законнішого претендента на крісло володаря [62].

Лексеми «*Сколівські бескиди*» (національний парк у Карпатах) та «*князь*» (політичний титул доби Київської Русі) виступають історико-культурними реаліями (а отже, і лінгвокультурами), адже вони позначають унікальні явища українського минулого, тоді як імена «*Святополк*» та «*Святослав*» — антропонімічні реалії, які мають національне та історичне (слов'янське) забарвлення.

2. «*З'їсти пуд солі*» на екскурсії *дрогобицькою солеварнею*, яка працює тут за давньою технологією без зупинок виробництва з XIV століття [63].

Вислів «*з'їсти пуд солі*» є фразеологічною лінгвокультурою, що метафорично відображає філософію поглядів українців на життєві труднощі, а також уособлює їхню стійкість і витривалість. Натомість «*Дрогобицька солеварня*» — топонімічна та історико-культурна реалія, оскільки вона позначає один із найстарших промислових об'єктів України, розташований у місті з багатовіковою історією.

На основі проведеного аналізу ілюстративного матеріалу можемо дійти до висновку, що усі перелічені функції і специфічні риси туристичного дискурсу роблять його одним із видів міжкультурної комунікації, наділеним унікальною лінгвокультурною природою.

Адекватне використання безеквівалентної лексики дискурсі сприяє точнішому відображенню специфіки національно-культурної ідентичності та підкреслює багатство національної мовної скарбниці країни. Частотність застосування реалій та лінгвокультурем у цьому дискурсі є визначальним та незаперечним чинником формування позитивного образу країни, яку описують. Завдяки цим унікальним лінгвістичним явищам туристичний текст стає більш емоційно насиченим і автентичним, посилюючи прагнення мандрівників відвідати туристичну атракцію.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

2.1. Способи відтворення національно забарвленої лексики

Адекватне відтворення безеквівалентної лексики (слів-реалій та лінгвокультурем) у туристичному дискурсі відіграє ключову роль для процесів сприйняття та розуміння місцевої культури, традицій, побуту й звичаїв певного народу. Лексичні одиниці, які є унікальними маркерами певного регіону чи культури, слугують важливими чинниками обміну інформації між представниками місцевих та іноземних культур. У процесі туристичної взаємодії виникає потреба у правильному перекладі, що забезпечує більш точне розуміння національно забарвленої лексики у мові-реципієнті. У цьому контексті поняття «відтворення безеквівалентної лексики» розглядається як лінгвістичний процес, спрямований на пошук оптимальних методів передачі значення культурно маркованих одиниць з однієї мови в іншу.

У контексті перекладу безеквівалентних мовних одиниць важливо розмежувати такі поняття, як «мова-джерело» (або «мова оригіналу», англ. *Source Language* (SL)) та «цільова мова» (також відома як «мова перекладу», «мова-реципієнт», «перекладна мова», англ. *Target Language* (TL)) [28, с. 306]. Наприклад, під час перекладу українського тексту туристичного спрямування на англійську мову українська виступає мовою-джерелом, тоді як англійська — цільовою мовою, адже саме нею було здійснено переклад.

Під час відтворення лексичних та стилістичних функцій реалій засобами цільової мови важливо враховувати, що цей процес також вимагає знаходження у цій мові повного або часткового мовного еквівалента. За умови відсутності аналогічного за значенням об'єкта, поняття чи явища в історичній, духовній або етнокультурній сфері життя носіїв певної мови

«доречно говорити не про переклад у буквальному розумінні, а лише про віднайдення семантико-стилістичного відповідника або про трансляційне перейменування реалій» [9, с. 92].

Підходи до відтворення безеквівалентних лексичних одиниць часто ставали предметом дискусій у перекладознавчому та лінгвістичному науковому середовищі. Унаслідок цього низка дослідників розробила власні методи перекладу культурно маркованої лексики, до якої належать як лінгвокультуреми, так і слова-реалії.

У контексті способів трансляційного перейменування культурно маркованої лексики українська перекладознавиця та германістка Р. П. Зорівчак запропонувала власну класифікацію слів-реалій. У своїй праці *«Реалія і переклад (на матеріалі англомовної української прози)»* (1989) дослідниця виокремила такі прийоми перекладу культурно маркованої лексики:

- 1) транскрипція та транслітерація;
- 2) гіперонімічне перейменування;
- 3) дескриптивна перифраза;
- 4) комбінована реномінація;
- 5) повне і часткове калькування;
- 6) міжмовна транспозиція на конотативному рівні;
- 7) метод уподібнення (субституція);
- 8) контекстуальне розтлумачення (інтерпретація);
- 9) віднайдення ситуативного відповідника (контекстуальний переклад) [9, с. 93-141].

Ця класифікація вважається загальноприйнятною у науковому дискурсі через свою повноту викладу та структурованість. Пропонуємо проаналізувати кожен зі способів більш розгорнуто.

1. Транскрипція та транслітерація.

Транскрипція — це передача звуків іноземної мови за допомогою літер алфавіту мови-реципієнта [32, с. 275]. Часто у мові перекладу немає

аналогічних фонем, які існують у мові-джерелі, тож завдання спеціаліста полягає у віднайденні якомога точнішого відповідника вимови слова згідно з фонетичними й орфографічними нормами мови-реципієнта. Цей метод зазвичай використовується для відтворення частини власних і географічних назв, наукових термінів та назв грошових одиниць: *William Shakespeare* – *Вільям Шекспір*, *Los Angeles* – *Лос Анджелес*, *ageism* – *ейджизм*.

Транслітерація, на відміну від транскрипції, здійснюється шляхом передачі написання слів мови-джерела графемами (літерами) цільової мови на основі сталих відповідників між алфавітами. Наприклад, українська літера «ч» передається як *ch* в англійській мові, «в» – *v*, «ф» – *f* тощо. Цей метод використовується для відтворення антропонімів та топонімів (*Іван Франко* – *Ivan Franko*, *Дрогобич* – *Drohobych*), назв установ, брендів та організацій (*Київстар* – *Kyivstar*, *Укрпошта* – *Ukrposhta*), а також в офіційній документації, зокрема в закордонних паспортах (*Квітка Цісик* – *Kvitka Tsisyk*). Під час застосування цього способу перекладач зосереджується не на відтворенні звучання іншомовного слова, а на створенні написання лексичної одиниці, максимально наближеного до оригіналу.

Отже, транскрипція зосереджується на звуках (звучанні) слова, тоді як транслітерація — на його графічній формі [32, с. 275].

2. Гіперонімічне перейменування.

Цей спосіб лексичної перекладацької трансформації нерідко називають генералізацією — «внаслідок якої слово із вузьким значенням, що перекладається, замінюється у перекладі на слово із ширшим значенням» [13, с. 306].

У контексті цього методу варто розмежувати такі поняття як «гіпонімія», «гіперонім» та «гіпонім». Гіпонімію тлумачимо як «родовидові відношення слів, у яких лексична одиниця ширшого плану, значення, змісту (гіперонім) виражає вузьче поняття (гіпонім)» [20, с. 119]. Наприклад, *яблуко* виступає гіпонімом, тобто вузьким за значенням словом, у той час як

фрукт — гіперонімом, бо узагальнює (генералізує) родові відношення між двома лексичними одиницями.

Наприклад, українські соціально-історичні реалії-архаїзми *правиця* та *лівиця* можемо відтворити за допомогою генералізації понять для миттєвого розуміння іноземцями — *right hand* та *left hand*. Такий перекладацький спосіб передає номінативне значення, проте позбавляє лексеми конотативного змісту та етнокультурного підтексту.

Інший приклад — слова *drugstore*. *Drugstore* в американській торгівельній культурі позначає заклади, які поєднують функції аптеки і магазину. Як бачимо, ця лексема є безеквівалентною для української культури, тож через відсутність її прямого відповідника переклад зазвичай здійснюють за допомогою більш узагальненого поняття (гіпероніма). У результаті таких перекладацьких трансформацій слово *drugstore* перетвориться на більш звичне для українців поняття — *аптека*.

4. Дескриптивна перифраза.

Це спосіб трансляційного перейменування слів-реалій, який полягає у розкритті змісту лексичної одиниці шляхом опису її характерних рис засобами мови-реципієнта із використанням двох і більше слів, що не наділені культурною маркованістю. Під час застосування цього методу перекладач зосереджується на відтворенні денотативного значення культурно маркованих лексем, часто без урахування її стилістичної та конотативної специфіки.

Наприклад, семантику українських слів *полонина* та *кожух* розкриваємо за допомогою описових конструкцій *a mountain meadow* та *a sheepskin coat*. Використання методів перефразування допомагає більш точно відтворити змістові особливості цих реалій у мові перекладу.

З метою забезпечення адекватного розуміння англійських безеквівалентних лексем, а також розкриття їх культурно маркованої суті під час перекладу також послуговуємось прийомом описового перекладу, тобто додатковим поясненням: *Latinos* — *жителі США*

латиноамериканського походження, *chip butties* – британський бутерброд із картоплею фрі.

5. Комбінована реномінація.

У перекладацькій практиці це поняття позначає спосіб «максимальної передачі семантики реалій, зв'язаний з лінійним розширенням тексту» [9, с. 122]. Значення слів часто пояснюється у дужках або у примітці в кінці сторінки.

Комбінована реномінація поєднує два способи відтворення національно забарвленої лексики:

1. транскрипція (транслітерація) + дескриптивна перифраза: укр. *голубці* – *holubtsi* (*cabbage rolls usually stuffed with a beef, rice and buckwheat mixture; a traditional dish of Ukrainian cuisine*), *Світ Навиворит* – *Svit Navyvorit* (literally: *The World Inside Out, famous Ukrainian TV and YouTube travel show*); англ. *Yorkshire Pudding* – *Йоркширський пудинг* (традиційна британська страва з тіста, що часто подається як гарнір до інших страв), *Marshalls* – *Маршаллс* (американська мережа магазинів роздрібних товарів зі знижками);

2. транскрипція (транслітерація) + гіперонімічне перейменування: укр. *вареники* – *varenyky* (*dumplings*), *Верховна Рада* – *Verkhovna Rada* (*Parliament of Ukraine*); англ. *boroughs* – боро (округи Нью-Йорка), *diner* – *дайнер* (забігайлівка).

Зауважимо, що варіант «транскрипція + гіперонім» використовується значно рідше через звуження номінативного та конотативного значення слова-реалії під час перекладу.

6. Повне і часткове калькування

Дослідники виокремлюють два різновиди прийому:

1. Повне калькування полягає у буквальному перекладі всіх складових культурно маркованих одиниць: укр. *парк «Високий Замок»* - *High Castle Park*, *Будинок Вчених* – *House of Scientists*, *Тунель кохання* – *Tunnel of Love*;

англ. *Antelope Canyon* – Каньйон Антілопи, *the White House* – Білий дім, *Statue of Liberty* – Статуя Свободи;

2. Неповне калькування позначає метод відтворення культурно маркованої лексики, коли одну її частину перекладають повністю, а іншу — будують з іншомовного матеріалу або за іншомовним зразком [9, с. 129]: укр. *озеро Синевир* – *Synevyr lake*, *Дендрологічний парк «Софіївка»* – *Sofivka Dendrological Park*, *вулиця Хрещатик* – *Khreshchatyk Street*; англ. *Buckingham Palace* – *Букінгемський палац*, *Broadway Theatre* – *Бродвейський театр*, *Niagara Falls* – *Ніагарський водоспад*.

7. Міжмовна транспозиція на конотативному рівні.

Цей спосіб полягає у заміні реалії мови-джерела на культурно маркований відповідник у мові-отримувачі (чи просто на лексему з відповідною конотативною інформацією) з іншим денотативним, але рівноцінним конотативним значенням [9, с. 133].

Прикладом, що демонструє застосування прийому, є переклад української антропологічної лінгвокультурами *Святий Миколай* як *Santa Claus*. Денотати цих одиниць не збігаються, проте кожна з них наділена низкою спільних рис: релігійною та символічною значущістю, а також глибоким етнокультурним наповненням. Саме така конотативна аналогічність слів-реалій під час перекладу є визначальною ознакою міжмовної конотативної транспозиції.

Іншим прикладом є реалія *greasy spoon*, що позначає безеквівалентну одиницю британської культури — зазвичай невеликий бюджетний заклад громадського харчування. Буквальний чи частковий переклад («*жирна ложка*») є неприйнятним, адже калька не передає лінгвокультурної специфіки реалії.

Тож для віднайдення аналога зі схожим соціальним та культурно-історичним значенням у мові-реципієнті слід враховувати конотативні особливості реалії. Залежно від контексту, цілей перекладу та очікуваного ступеня відповідності функціональних компонентів, українськими

відповідниками можуть слугувати такі слова: *шинок* (історично зумовлена реалія), *забігайлівка* або *генделик* (сучасні розмовні лексеми зі схожою семантичною конотацією).

8. Метод уподібнення позначає відтворення семантико-стилістичних функцій реалії мови-джерела іншомовним аналогом — реалією мови-переймача [9, с. 135].

У науковій літературі цей спосіб також позначають поняттям «денотативна субституція», адже він полягає у заміщенні реалії однієї мови національно забарвленим аналогом цільової мови із наближеним до мови-оригіналу культурним значенням: укр. *вертен* – *Christmas Nativity play*, *кров'янка* – *black pudding*; англ. *duchess* – *князівна*, *bard* – *кобзар*.

Застосування цього прийому сприяє кращому розумінню культурно маркованих лексем у міжмовній комунікації, проте водночас позбавляє перекладне слово специфічного етнокультурного чи історично колориту, який можна було б зберегти, наприклад за допомогою комбінованої реномінації.

9. Контекстуальне розтлумачення

Перекладацький метод полягає у відтворенні семантико-стилістичних функцій реалій у тексті та роз'ясненні їх змісту в найближчому контексті [7, с. 78]. Фактично це інтерпретація суті безеквівалентної лексики під час її передачі у мові-реципієнті.

Для правильного відтворення значення слова-реалії перекладач враховує контекст та використовує як звичайні, так і безеквівалентні лексичні одиниці, а інколи — й інші способи трансляційного перейменування слів-реалій, зокрема дескриптивну перифразу або комбіновану реномінацію.

У реченні «*Кожної неділі тут можна скуштувати неперевершений «Медівник»*» реалію *медівник* доцільно відтворити так: *You can taste an exquisite medivnyk (sponge honey cake) here every Sunday*. У випадку повного калькування реалії контекст речення не збережеться, тож суть медівника як

десерту для іноземця буде незрозумілою. Саме тому задля повної передачі семантики безеквівалентної лексеми у перекладі було застосовано комбіновану реномінацію, яка виконує функцію інтерпретації.

Іншим прикладом є американська етнографічна реалія *bucks*, що у мові сленгу позначає долари, грошові одиниці США. У контексті речення буквальний переклад є недоречним, оскільки він не розкриє соціально-культурну унікальність лексичної одиниці. Тому під час перекладу слогана *Only a couple of bucks and this enormous pizza is yours!* доречним є контекстуальне розтлумачення лексеми шляхом дескриптивної перифрази: *Лише кілька зелених доларів США — і ця велетенська піца твоя!* Таким чином зміст слова передано повністю із збереженням неформального, розмовного стилю мовлення у реченні.

10. Віднайдення ситуативного відповідника

Ситуативний відповідник — це прийом, що позначає «часткове відтворення семантики реалій на рівні мовлення (в поодинокому ситуативному контексті) оказійним відповідником, семантичний континуум якого поза контекстом не має нічого спільного із семантикою реалії мови-джерела» [9, с. 139].

Прикладами застосування прийому виступають: укр. *богатыр* – *hero, warrior*, *ляси точити* – *chew the fat*, *випускний вечір* – *prom*, *гумірка* – *chit-chat*; англ. *the Tube* – *метро*, *sheriff* – *поліціант*, *староста*, *gentleman* – *пан*, *drive-through* – *вікно обслуговування*.

Аналіз прикладів показує, що у випадку використання ситуативного відповідника перекладач відшукує такі лексичні одиниці (звичайні слова, гіпероніми, короткі перифрази, інколи слова-реалії), які виступають їх наближеними аналогами. Денотативні значення таких слів не є тотожними, проте у контексті перекладеного речення вони забезпечують точніше змістове та стилістичне сприйняття читачем ситуації, описаної у реченні.

Отже, класифікація Р. Зорівчак ґрунтовно окреслює основні підходи до перекладу національно забарвлених лексем та характеризує таку лексику

з урахуванням її лексико-семантичної специфіки й лінгвокультурних особливостей.

Коректне застосування цих способів відтворення реалій зберігає аутентичність тексту та підвищує його інформативність для читачів, які знайомляться з іноземним туристичним матеріалом.

2.2 Аналіз способів відтворення українських реалій в англomовному туристичному дискурсі

Англomовні туристичні тексти в українській перекладацькій практиці завжди відігравали ключову роль, адже вони слугують невичерпним джерелом національно та культурно зумовлених мовних одиниць — слів-реалій та лінгвокультурем, які наділені неповторною лінгвокультурною семантикою мови-джерела. Тож під час перекладу туристичного дискурсу правильне використання методів трансляційного перейменування безеквівалентної лексики засобами мови-реципієнта є вирішальним для формування достовірної картини дійсності про культуру та традиції іноземної спільноти.

З метою окреслення способів перекладу безеквівалентних лексем у туристичних текстах було проаналізовано інформацію про шість турів на сервісному інтернет-порталі про Україну «Visit Ukraine Today» [42].

Сайт наділений функцією вибору мови, тож ми здійснили порівняльний аналіз оригінальних текстів із розділу «Тури» та їх англomовних версій. Кожна стаття розділу «Тури» містить безліч українських реалій та лінгвокультурем, що позначають культуру, побут, історію, релігійні обряди та традиції цільової мови.

Розглянемо детальніше кожен перекладацьку трансформацію, використовуючи класифікацію Р. П. Зорівчак [9, с. 93-141], яка виокремлювала дев'ять основних прийомів відтворення національно забарвлених слів.

Безперекладні способи відтворення культурно маркованої лексики представлені **транскодування**. Здебільшого прийоми власне **транслітерації** і **транскрипції** використовують для передання графічної та фонетичної форми антропонімів та топонімів. Проаналізуємо наступні речення:

*Від **Оболоні** до гирла **Десни** [55]. – From the **Obolon`** to the estuary of **Desna River** [47].*

Попри виконання правильного транслітерування українських лексем, перекладачеві також слід було додатково пояснити суть географічної реалії Оболонь. Саме тому пропонуємо власний переклад речення: «*From the **Obolon`** (a residential district of Kyiv) to the estuary of **Desna River***», у якому застосовано комбіновану реномінацію — транслітерацію та гіперонімічну заміну, що коротко пояснюють значення безеквівалентної одиниці.

*«... пам'ятник засновнику міста королю **Данилу Галицькому** ...» [54]. – «...the founder of the city **Danylo Halytskyi** ...» [49].*

Приклад демонструє транслітерацію українських топонімів та антропонімів — *Lviv, Danylo Halytskyi*.

Зауважимо, що більшу частину слів-реалій було відтворено перекладними способами, які складаються з гіперонімічного перейменування, дескриптивної перифрази, комбінованої реномінації, калькування, міжмовної конотативної транспозиції, методу уподібнення, контекстуального розтлумачення та пошуку ситуативного відповідника.

1. Гіперонімічне перейменування

Попри втрату семи «локальності» [9, с. 106]. під час відтворення реалій туристичного дискурсу за допомогою цього прийому, перекладачі доволі часто послуговувались ним, генералізуючи значення культурно маркованих лексем.

*І хоча невблаганний час сильно змінив їх інтер'єр, все ж **княжий** дух оселився тут разом з «музейним» іконостасом П'ятницької церкви,*

легендою храму Марії Сніжної, чудодійними мощами найдавнішої у Львові (1292 р.) святині – Миколаївської церкви [55].

Although inexorable time has greatly changed their interior, the princely spirit has settled here along with the "museum" iconostasis of the Friday Church, the legend of the Church of Mary the Snow Maiden, and the miraculous relics of the oldest shrine in Lviv (1292) - St. Nicholas Church [47]

«Княжий» — прикметник, утворений від титулу «князь». В українській мові цей термін позначає унікальну суспільно-політичну реалією часів Київської Русі, у якій панувала монархічна система правління. Передача значення цього слова часто вимагатиме додаткового пояснення, що може більше навантажити і без того об'ємне речення (як у прикладі), тож перекладач застосував гіперонім *princely* для того, аби не втратити фокус уваги та інтерес читача до туристичного тексту.

У реченнях також помічаємо застосування прийомів калькування (*the Friday Church, the Church of Mary the Snow Maiden* та *St. Nicholas Church*) та транслітерування (*Lviv*).

2. Часто, щоб частково передати зміст національно забарвленого слова перекладачі використовують **дескриптивну перифразу**, яка відтворює лише денотативне значення національно забарвленого слова. Варто зауважити, що у туристичному ресурсі, на який посилаємось, цей трансляційний спосіб застосовується рідко. Під час ретельного дослідження сайту нам вдалося відшукати лише один приклад, який ми проаналізуємо нижче.

Місце це настільки мистецьке, що звідси походять аж п'ять лауреатів головної української культурної премії — Шевченківської, хоча статус міста Решетилівка отримала лише кілька років тому, а до того вважалось селом [41].

This place is so artistic that as many as five laureates of the main Ukrainian cultural award named after Taras Shevchenko, come from here,

although Reshetylivka received the status of a city only a few years ago, and before that it was considered a village [39].

Як бачимо, калькування слова «Шевченківської» як *Shevchenkivskoi* або *Shevchenko's* не буде доцільним, адже читач може не зрозуміти, про що ж саме йдеться після тире — про статус міста, чи все ж про культурну премію. У такому випадку перекладач використовує описовий зворот, який більш зрозуміло пояснює характерні риси реалії та її суть — *the main Ukrainian cultural award named after Taras Shevchenko*.

3. Комбінована реномінація полягає у поєднанні транскрипції (транслітерації) з дескриптивною перифразою або гіперонімічним перейменуванням безеквівалентних лексичних одиниць мови-джерела.

Речення, подані нижче, демонструють застосування **транслітерації із наступним поясненням**.

Холодний Яр – пам'ятка природи та історії. Ціла система ярів та реліктовий ліс на 7 гектарів [40].

Kholodnyi Yar is a monument of nature and history. A whole system of ravines and relic forest on 7 hectares (17 acres) [38].

У відтвореному засобами цільової мови реченні перекладач зосередився на забезпеченні розуміння читачами особливостей української вимірювальної системи. Це було здійснено шляхом їх конвертування у звичні для країн з британською системою одиниць показники — *акри*: укр. 7 гектарів – англ. 7 hectares (17 acres).

Інший приклад — речення, у якому під час застосування способів трансляційного перейменування реалій, також було застосовано модифікації — конвертовано європейську вимірювальну одиницю «кілометри» у питому англійську міру — *милю*. Такі трансформації також дають змогу іноземцям зрозуміти масштабність та велич української природи.

Тут цей кратер називається Бовтиська западина та має діаметр 24 км [40].

This crater is called Bovtyska Zapadyna and has a diameter of 24 km (15 mi) [38].

4. Повне та часткове калькування

В обраному реченні бачимо приклад застосування дослівного перекладу, тобто повного калькування безеквівалентних складових частин речення:

... цікаві подвір'я кав'ярень та ресторанів: дворик кав'ярні «Під Синьою Фляшкою» [53]. – ... interesting courtyards of cafes and restaurants: the courtyard of the “Under the Blue Bottle” coffee shop ... [48].

Під час перекладу статті про екскурсію по стародавньому Києву використано також прийом часткового калькування назви історичної частини міста:

... Києво-Могилянською академією (найстаріший вищий навчальний заклад у Східній Європі) [53]. – Kyiv Mohyla Academy (the oldest higher educational institution in East Europe) [46].

Фразу «Києво-Могилянською» відтворюємо шляхом транслітерації за українським зразком, а термін-інтернаціоналізм *академія* перекладаємо повністю.

5. Міжмовна транспозиція на конотативному рівні

Кому належали ці землі, хто був засновником Львова, звідки взялася його назва? Яке відношення до датування міста має «окаянна баба»? [55].

Who owned these lands, who was the founder of Lviv, and where did its name come from? What does the “reprobate woman” have to do with the dating of the city? [47].

У цьому реченні перекладацькі прийоми автора були націлені не на віднайдення точного денотативного значення слова, а були зосереджені на пошуку якомога наближеного до мови-джерела відповідника (реалії або навіть культурно немаркованої лексеми), що наділений схожим (або аналогічним) конотативним змістом.

Окаянна баба у контексті речення є унікальною одиницею мови — лінгвокультурею, адже вона виконує функції не лише носія національної, як реалія, а й культурної інформації про стародавнє українське місто Львів.

За легендою, спершу резиденцією короля Данила спочатку мало стати місто Холм (сьогодні місто в Польщі), але через окаянну бабу, яка нібито «запалила Холм і полум'я було таке, що виділи його і зі Львова» цього не сталося [61]. Згодом столицею Галицько-Волинського князівства стало місто Львів. Зруйнування спричинила

Відтак розуміємо, що перекладачеві буде надзвичайно важко передати багатогранність цього лінгвокультурного феномену, тому він вдається до прийому конотативної міжмовної транспозиції. Спеціаліст використовує схожу за конотативним значенням реалію, яка наближено передає суть слова, проте спричиняє втрату його лінгвокультурних властивостей.

6. Контекстуальне розтлумачення

Майже до самого собору притулилася Каплиця Боїмів (1615 р.) – сімейна церковця й усипальниця однієї з львівських купецьких родин [55].

The Boim Chapel (1615), a family church and tomb of one of Lviv's merchant families, is located almost next to the cathedral [47].

Унікальну культурну та стилістичну маркованість безеквівалентного українського дієслова «*притулитися*» у значенні «*бути розташованим біля чогось*» у контексті англійського перекладу адаптували під іноземного читача за допомогою описового звороту — *is located almost next to*. Суть такої перекладацької трансформації — інтерпретація безеквівалентної лексики під час її передачі у мові-реципієнті.

7. Віднайдення ситуативного відповідника

Під час відтворення слів-реалій туристичного дискурсу про Україну перекладачі інколи також припускалися помилок — не підібрали правильний спосіб перекладу, що в результаті спричинило комічність назви статті для ознайомлення з особливостями Закарпаття. Як ми знаємо, українська мова характеризується своєю яскравою омонімією

(багатозначністю слів), що часто спричиняє труднощі для перекладачів, особливо якщо лексичні одиниці виступають словами-реаліями.

Наприклад, слово «родзинки» характеризується двозначністю та може буквально означати «сушені ягоди винограду» або «те, що надає кому-, чому-небудь виняткової особливості». У переносному значенні мовна одиниця виступатиме реалією, адже немає відповідника водночас із денотативним та конотативним змістом.

Під час аналізу туристичного дискурсу було виявлено, що заголовок статті «10 родзинок Закарпаття» [51] було відтворено за допомогою часткового калькування — «10 raisins of Transcarpathia» [45]. Натомість, на нашу думку, доцільним у цьому контексті було б використання прийому віднайдення функціонального аналогу (ситуативного відповідника) слова-реалії у цільовій мові — «10 highlights/peculiarities of Transcarpathia».

Отже, виявлено, що у дослідженому туристичному дискурсі було виокремлено українські слова-реалії та лінгвокультурами, які за допомогою засобів цільової мови адаптуються для англomовної аудиторії. Тексти здебільшого містять лексику, пов'язану з культурою, традиціями, історією, їжею, визначними місцями та архітектурними пам'ятками.

На основі порівняльного аналізу оригінальної та перекладеної на цільову мову версії статей туристичного вебсайту «VisitUkraine.Today» було з'ясовано, що найчастіше фахівці застосовували транслітерацію та транскрипцію — 77 разів та прийоми повного та часткового калькування — 73 рази. Значно рідше спостерігаємо комбіновану реномінацію слів-реалій — всього 6 разів.

Натомість такі трансляційні способи перейменування, як гіперонімічне перейменування, дескриптивна перифраза, міжмовна конотативна транспозиція, контекстуальне розтлумачення застосовувались найрідше (1 раз).

Прийом віднайдення ситуативного відповідника під час відтворення реалій туристичного ресурсу не використовувався. Проте на одному із

сайтів portalу ми натрапили на доволі серйозну перекладацьку помилку, яку проаналізували в дослідженні, а також запропонували свій погляд на доцільний спосіб трансляційного перейменування проблемної лексики.

Не було помічено прикладів застосування методу уподібнення в англomовній версії текстів сайту туристичного portalу.

На основі дослідження було з'ясовано відсоткове співвідношення частотності застосування способів перекладу безеквівалентних лексичних одиниць на матеріалі туристичного portalу «VisitUkraine.Today»:

1. транскрипція та транслітерація — 48,1 %;
2. повне і часткове калькування — 45,6 %;
3. гіперонімічне перейменування — 3,7 %;
4. дескриптивна перифраза — 0,62 %;
5. комбінована реномінація — 0,62 %;
6. міжмовна транспозиція на конотативному рівні — 0,62 %;
7. контекстуальне розтлумачення (інтерпретація) — 0,62 %;
8. віднайдення ситуативного відповідника — 0 %;
9. метод уподібнення (субституція) — 0 %;

Компетентнісні фактори перекладача та глибина його міжкультурних та лінгвокультурних знань також відіграють вирішальну роль під час передачі безеквівалентних лексичних одиниць. Неправильне їх трактування може спричинити непорозуміння на міжнаціональному рівні та сформувати хибне переконання про непрофесійність українських спеціалістів. Тож під час трансляційного перейменування культурно маркованої лексики перекладачеві слід враховувати специфіку процесів цього прийому, аби уникнути помилкового трактування слів-реалій засобами мови-реципієнта.

Також вирішальну роль відіграє вміння спеціаліста комбінувати декілька технік відтворення безеквівалентних мовних одиниць для підбору якомога точного їх відповідника, який збереже семантичне значення слів і коректно відтворить їх суть.

РОЗДІЛ 3

СЛОВА-РЕАЛІЇ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ: ЗІСТАВНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

3.1. Специфіка та труднощі перекладу реалій у туристичних текстах

Як уже зазначалось раніше, під час передачі безеквівалентних слів важливо застосовувати різноманітні перекладацькі стратегії, обираючи найбільш відповідні методи для кожної реалії з урахуванням специфіки тексту та контексту. Доречне використання методів трансляційного перейменування культурно маркованих одиниць забезпечує збереження автентичності туристичного тексту і підвищує його художню та культурну цінність. Такий підхід сприяє ефективному передаванню культурних та історичних особливостей різних країн у туристичному дискурсі та сприяє поглибленню розуміння місцевої атмосфери та традицій для читача або відвідувача.

О. В. Ребрій у своїй монографії *«Сучасні концепції творчості в перекладі»* (2012) зазначає, що відтворення безеквівалентної лексики у перекладі перетворюється на творчий акт потрійної природи, специфіка якого полягає у тому, що перекладач майже одномоментно:

- 1) інтерпретує одиницю (творчість як тлумачення);
- 2) приймає рішення стосовно вибору способу перекладу (творчість як мовна та стратегічна варіативність);
- 3) формує іншомовний відповідник (творчість як власне мовотворчість) [25, с. 217].

Обов'язковою умовою добре виконаного перекладу безеквівалентної лексики є також достатня обізнаність та наявність глибоких теоретичних та практичних компетентностей у сфері перекладу туристичної термінології. Використання неправильних способів відтворення слів-реалій може не лише справити негативне враження на іноземця, а й призвести до

непорозумінь під час мандрів. Коли в перекладача склалось правильне уявлення про реалію та її контекстуальне використання, йому легше знайти відповідник цієї реалії в перекладі [9, с. 84].

Під час перекладу туристичних текстів, де особливо важливо зберегти аутентичність та місцевий колорит, спеціалісту доводиться стикатися з низкою специфічних викликів, пов'язаних із культурними та лінгвістичними відмінностями між мовами.

Як вважає Р. Зорівчак, «незнання реалій не тільки компрометує перекладача, а й усе зображуване середовище робить сумнівним у психологічному плані, підриваючи відчуття правдоподібності» [9, с. 86]. Це пояснюється тим, що, окрім точного відтворення значення слів, перекладачі повинні також враховувати контекст і культурні нюанси, щоб передати не лише смислове навантаження, а й атмосферу та настрій оригіналу. Тому перекладачеві необхідно мати глибоке розуміння як мови-джерела, так і мови-реципієнта, а також знати культурні особливості обох народів. Тільки такий підхід допомагає досягти максимальної точності та ефективно передати всю глибину та красу оригінального тексту.

Адекватне відтворення культурно маркованих елементів сприяє кращому відображенню етнокультурного коду нації та унікальності її соціально-культурних та історичних явищ. Доцільність збереження реалій у перекладі проявляється також й у наданні інформації, що допомагає краще зрозуміти особливості туристичних місць. Тож відтворення національно забарвленої лексики туристичного дискурсу це не лише засіб забезпечення його точності та самобутності, але й спосіб збереження художньої цінності та збільшення привабливості мови-джерела для іноземної аудиторії.

Специфіка перекладу слів-реалій у туристичному дискурсі інколи також полягає у можливості застосування декількох способів перетворення такої лексики. Це означає підбір різних мовних одиниць із відмінними денотативними та конотативними значеннями, кожна з яких може бути коректною залежно від кінцевої мети перекладу.

Наприклад, українську реалію *didukh* можемо перекласти такими методами:

1. комбінована реномінація: *didukh (a ritual Christmas sheaf)*;
2. дескриптивна перифраза: *a ritual Christmas sheaf placed in homes as a symbol of generational unity*;
3. гіперонімічне перейменування: *a Christmas sheaf*.

Як бачимо, переклад слова можна здійснити за допомогою кількох різних способів трансляційного перейменування реалій. Проте, вибір спеціаліста має зупинятись на тому варіанті, який найповніше та найточніше пояснює значення лексеми на усіх можливих рівнях мови.

Слід зазначити, що віднайдення точного еквівалента реалії в іншій культурі є нелегким та багаторівневим завданням, тож фахівцям необхідно мати ґрунтовні знання перекладацьких трансформацій, спрямованих на пристосування тексту оригіналу до мовних, стилістичних, когнітивних та культурних структур реципієнта. Недбале ставлення до процесу перекладу тексту туристичного спрямування може позбавити його автентичності та зменшити культурну маркованість порівняно з мовою-оригіналом.

Враховуючи особливості цільової аудиторії, культурний контекст та контекст вживання, перекладачі стикаються із такими труднощами перекладу культурно зумовлених явищ у туристичному дискурсі:

1. Термінологічна унікальність.

Поняття або терміни мови-джерела у туристичних текстах можуть бути наділені значенням, характерним лише для конкретного регіону або країни, що ускладнює їх адекватне відтворення. Часто зміст безеквівалентних одиниць важко передати без часткової втрати смислу, тому спеціалісти використовують різні способи їх відтворення.

Наприклад, українська реалія *чан* є популярною туристичною принадою Закарпатської області. Підбір англійського відповідника може бути проблематичним, адже лексема притаманна лише українській культурі відпочинку в горах. Щоб якомога точніше передати значення, необхідно

використати метод семантичних аналогій із додатковим поясненням: *чан – bath tub, vat (human-size cauldrons in which one can take health baths)*.

2. Семантична широта значень.

У контексті семантичного наповнення розуміємо, що кожна реалія складається з певної кількості сем, що створюють її денотативне значення (предметне або об'єктне значення без емоційного чи стилістичного забарвлення). Проте існують також конотативні семи, що містять у собі етнокультурну інформацію про мову-джерело та вказують на етнічну приналежність носіїв цієї лексеми [5, с. 6].

Таке багатство значень усередині культурно маркованої лексики зумовлює складність її відтворення у перекладі та потребує розгорнутого аналізу контексту, у якому такі одиниці функціонують.

3. Лінгвокультурні відмінності.

Слова або поняття, наповнені глибоким культурним значенням для однієї нації, можуть бути незрозумілими для іншої. У таких випадках необхідно враховувати лінгвокультурологічний аспект перекладу, який відображає культурну або історичну зумовленість використання слова.

Наприклад, під час перекладу лінгвокультуреми *Коляда* слід передавати не лише унікальний національний зміст, але і її роль у культурі святкування Різдва в Україні:

англ. *Kolyada – dialect term for Christmas Eve celebration in Ukraine with deep religious and cultural meaning; the holiday of family gathering, singing of carols and sharing joyfulness related to the birth of Jesus Christ.*

4. Адаптація до цільової аудиторії.

Під час перекладу туристичного путівника з української на англійську слід враховувати особливості менталітету та культурні вподобання читачів цільової мови, щоб забезпечити максимальне розуміння тексту.

5. Мета перекладацьких трансформацій.

Туристичні тексти мають спільну рису — атрактивність, тобто здатність привертати увагу потенційних мандрівників. Некоректне

відтворення національно забарвлених слів може спотворити інформацію про туристичне місце та сформуванати хибне або ж навіть негативне враження про нього.

6. Реалії-фразеологізми.

Фразеологізмами, які часто мають виразний культурний контекст, можуть втратити значення при буквальному перекладі, тому потребують особливої винахідливості перекладача. Наприклад, *ідіоми зарубати собі на носі* та *a drop in the ocean* слід відтворювати шляхом знаходження ситуативного відповідника з дескриптивною перифразою. Така комбінація підходів допомагає знайти аналог, який найкраще відповідає значенню ідіом в мові оригіналі:

- укр. *зарубати собі на носі* – *get it into your thick head* (ідіома) – *memorize something well or for ever* (описовий переклад);
- англ. *a drop in the ocean* – як *kim* наплакав (ідіома) – *very little, nothing to speak of* (описовий переклад).

7. Омонімія.

Багатозначність або однакове написання певних слів-реалій може призвести до неправильного розуміння туристичного тексту. Це створює ризик неправильної інтерпретації національно забарвлених маркованих одиниць і змушує перекладача враховувати їх культурний контекст.

Наприклад, англійська лексема *pier* є реалією лише тоді, коли позначає *туристичну набережну з атракціонами*. Проте слово також наділене другим звичайним значенням — *архітектурна опора*. У цьому контексті лексична одиниця не наділена національно-культурним маркуванням і не належить до реалій.

Підсумовуючи, зазначимо, що обов'язковим є урахування лінгвокультурного аспекту перекладу слів-реалій у туристичному дискурсі. Національно-культурний контекст має велике значення для розуміння та інтерпретації цих мовних одиниць, що робить їх переклад складним завданням.

Ефективне трансляційне перейменування безеквівалентних одиниць вимагає глибокого розуміння контексту як мови-джерела, так і мови цільової аудиторії, щоб забезпечити адекватне передання культурної інформації. Натомість правильне відтворення національно забарвленої лексики сприяє створенню або збереженню позитивного іміджу місця призначення, який може спонукати туристів до подальшого відвідування локацій.

Важливо також враховувати специфіку туристичного контексту, яка може відрізнятись в різних країнах та регіонах. Компетентність перекладача, використання адекватних прийомів відтворення безеквівалентної лексики сприяють успішній міжкультурній комунікації та забезпечують збереження автентичності тексту в процесі перекладу.

Отже, застосування відповідних перекладацьких стратегій та методів у туристичних текстах відіграє ключову роль у зменшенні труднощів перекладу та досягненні комунікативної ефективності. Знання специфіки коректного відтворення безеквівалентної лексики сприяє зближенню різних культур та покращенню міжмовної взаємодії, яка нерідко започатковується саме завдяки сфері туризму.

3.2. Переклад англійських слів-реалій українською мовою (на матеріалі туристичного путівника)

У цьому підрозділі зосередимося на відтворенні англійських безеквівалентних лексем засобами української мови. Специфіка такої лексики зумовила створення особливої системи перекладу безеквівалентних лексичних одиниць, яку ми аналізували у попередніх підрозділах. Мету підрозділу зумовив аналіз практичного застосування прийомів відтворення культурно маркованої лексики засобами мови-реципієнта.

Емпіричним матеріалом дослідження є фрагмент англійського туристичного путівника про ірландське місто Лімерик Discover Limerick [65] обсягом 7 сторінок та його український переклад, здійснений для

відвідувачів та людей з України, що проживають на території Ірландії — «Відкрий для себе Лімерик» [64].

Обраний уривок тексту описує популярні місця міста Лімерик, а також містить велику кількість лінгвокультурних лексем різної тематики.

З метою поглибленого дослідження суті слів-реалій на текстовому рівні розглянемо детальніше прийоми їх трансляційного перейменування, застосовані під час перекладу. Аналіз здійснюватимемо, посилаючись на класифікацію Р. П. Зорівчак [9, с. 93-141].

1. У туристичному путівнику зустрічаємо чотири приклади застосування **транскрипції**.

... ***Limerick** is the source of surprise and the perfect base for your Wild Atlantic Way journey* [65].

... ***Лімерик** може стати для вас несподіваним сюрпризом та ідеальною базою для вашої подорожі Диким Атлантичним маршрутом* [64].

*Why not venture 20 minutes from the city to **Lough Gur**, a mystical and enchanting place with stunning views and ancient burial sites, tombs and forts* [65].

*Чому б не наважитися на подорож до **Лох-Гура** (Lough Gur), що знаходиться в 20 хвилинах їзди від міста, містичного та феєричного регіону з приголомшливими краєвидами і старовинними місцями поховань, гробницями та укріпленнями* [64].

Зауважимо, що в останньому реченні, попри правильне транскрибування топоніма, слід також застосувати метод додаткового пояснення для уточнення значення слова, наприклад: «... на подорож до **Лох-Гура**, озера зі старовинною історією, що знаходиться в 20 хвилинах їзди від міста...» (переклад наш).

Транскрипцію також застосували для перекладу англійської реалії *ale* (ель) та культурно маркованого німецького слова *lager* (лагер), що позначає вид пива.

2. **Гіперонімічне перейменування** зустрічається рідко. У дослідженому фрагменті туристичного дискурсу нам вдалося відшукати всього один приклад застосування цього способу.

*At the estuary of the powerful River Shannon where the wild Atlantic waters meet the rushing river, discover Limerick, a **Wild Atlantic Way Gateway City** [65].*

У дельті могутньої річки Шеннон, там, де буйні атлантичні води зустрічаються зі стрімкою річкою, розташований Лімерик, **центральне місто Дикого Атлантичного маршруту (a Wild Atlantic Way)** [64].

Тут перекладач генералізує реалію *Gateway City* за допомогою слова, схожого за родовим значенням — *центральне місто*.

Загальне значення лексеми передається, проте втрачається сема її локальності та національно-культурного значення, адже в англійській мові *gateway city* позначає «*a significant urban area that serves as a primary entry and exit point for trade, migration, and cultural exchange between regions or countries*» [37] — *важлива міська територія, яка слугує основним пунктом в'їзду і виїзду для торгівлі, міграції та культурного обміну між регіонами та країнами*.

Також у перекладеному реченні бачимо приклади **часткового калькування**: *River Shannon – річка Шеннон* [65; 64].

Слід зазначити, що з метою збереження автентичності реалій кожна з них у перекладеній версії тексту записується англійською мовою у дужках після трансляційних перейменувань цільовою мовою.

3. **Прийоми дескриптивної перифрази** у путівнику застосовуються не надто часто. Загальна кількість реалій мови-джерела, перекладених цим способом, становить три одиниці.

Проаналізуємо найвиразніші приклади методу описового перекладу безеквівалентної лексики засобами цільової мови.

*This new micro brewery produces lagers, ales and **IPAs**, and is a unique visitor attraction providing tours, tastings and special events [65].*

Ця нова міні-броварня виробляє лагер, ель та **індійський світлий ель**, і є особливим місцем скупчення туристів, що відвідують екскурсії, дегустації та спеціальні заходи [64].

Абревіатура *IPA* (*India Pale Ale*) позначає хмільний сорт пива, популярний в англomовних країнах. Назва напою пов'язана не країною виробництва, а історично зумовлена експортом пива до Індії. Тому для відтворення цієї реалії було обрано дескриптивну перифразу, яка розкриває її суть.

*Situated in the heart of Limerick City, the beautifully restored **Georgian townhouse** at No. 2 Pery Square is home to The People's Museum of Limerick ...* [65].

Чудово відреставрована **садиба георгіївської епохи**, що розташована у самому центрі міста Лімерик на площі Пері номер 2 (*No. 2 Pery Square*) є домівкою для Народного музею Лімерика ... [64].

Для того, щоб читачі туристичного тексту краще розуміли значення безеквівалентної одиниці *Georgian townhouse*, її було описано більш розгорнуто — *садиба георгіївської епохи*.

У вибраному уривку також застосовані прийоми часткового калькування: *Limerick City* – міста Лімерик, *No. 2 Pery Square* – площі Пері номер 2, *The People's Museum of Limerick* – Народного музею Лімерика [65; 64].

Ще один приклад: *Munster Rugby* – команда Манстер Регбі [65; 64]. Він демонструє випадок уточнення або ж додавання слів під час його перекладу засобами цільової мови.

4. Комбінована реномінація у путівнику застосовується рідко.

*...explore **the Limerick Greenway**, a unique 40km stretch of countryside just waiting to be discovered* [65].

*...відвідайте велосипедний шлях Лімеріку Грінвей (**the Limerick Greenway**), унікальну 40-кілометрову ділянку сільської місцевості, яка з нетерпінням чекає на своїх гостей* [64].

В обраному реченні також спостерігаємо застосування транслітерації та дескриптивної перифрази.

5. Повне і часткове калькування.

Проаналізувавши джерело, помічаємо, що **часткове калькування** слів-реалій засобами української мови вживається найчастіше.

*Further afield **Foynes Flying Boat and Maritime Museum** captures the story of how Foynes became one of the great aviation hubs of the world from 1937 to 1945 [65].*

*Трохи далі ви знайдете **Музей судноплавства та літаючого човна у Фойнсі**, що увібрав історію про те, як Фойнс став одним з наймасштабніших авіаційних вузлів світу в період з 1937 по 1945 рік [64].*

Тут було здійснено дослівний переклад практично усіх слів, окрім топоніма-реалії *Foynes*, яку під час відтворення засобами мови-реципієнта було транскрибовано («Фойнс»).

*...being the rock that the Treaty of Limerick was signed on in 1691, marking the surrender of the city to **William of Orange** [65].*

*Цей камінь, на якому була підписана мирна угода Лімерику в 1691 році, ознаменував капітуляцію міста **Вільгельму Оранському** [64].*

Антропонім перекладено частково, його складові частини адаптовано під особливості української мовної системи шляхом транскрипції.

Неповне калькування також демонструють наступні одиниці: *the Hunt Museum* – *Музей Гант*, *Saint Mary's Cathedral* – *Собор Святої Марії*, *Arthur's Quay Park* – *парк Артурової набережної* тощо [65; 64].

Під час перекладу наступного речення було використано **повне калькування**. Це єдиний приклад цього способу у проаналізованому фрагменті путівника.

*Located in **the Golden Vale**, Limerick has the perfect climate for local growers and producers, which transfer to the many menus around the city and county [65].*

Через своє розташування в **Золотій Долині**, тут утворився ідеальний клімат, смак якого переноситься місцевими фермерами та виробниками в безліч страв, що можна знайти у місті та околицях [64].

6. У путівнику також було віднайдено приклад перекладу слів-реалій шляхом їх **контекстуального розтлумачення**.

*It is located on **the Three Bridges Walk**, a 3.6km trail along the Shannon rivers' edge, which starts at Arthur's Quay Park* [65].

Розміщений камінь на **пішохідній вулиці «Три мости» (Three Bridges Walk)**, 3,6-кілометровому маршруті вздовж річки Шеннон, яка бере початок з парку Артурової набережної (Arthur's Quay Park) [64].

Для більш логічного для українського звучання речення, термін *walk* інтерпретується перекладачем як «**пішохідна вулиця**», хоч у контексті це слово означає радше «**пішохідна/прогулянкова зона**».

Ще один приклад — речення, у якому здійснено тлумачення терміну «*Georgian*» у поєднанні з топомімом *Limerick* через історико-соціальний контекст. Порівняймо дві версії тексту: англійську та українську.

*Back in the city, **Georgian Limerick** offers beautiful architecture, the People's Park and Limerick City Gallery of Art* [65].

*Повернувшись в **Лімерик**, місто епохи правління королів Георгів, насолодіться прекрасною архітектурою та відвідайте Народний парк (the People's Park) і Міську галерею мистецтв Лімерика (Limerick City Gallery of Art)* [64].

Отже, туристичний путівник про ірландське місто «Visit Limerick» характеризується своєю великою культурною маркованістю, адже містить чимало питомих лише для англомовних країн лексичних одиниць — реалій.

Під час перекладу текстів цього путівника, через наявність національно забарвлених лексем, застосовуються різні прийоми трансляційного перейменування. У результаті таких трансформацій перекладачі адаптують слова-реалії для україномовної аудиторії засобами її мови. Лексична наповненість путівника здебільшого складається із

безеквівалентної лексики краєзнавчого, історичного, побутового та культурного характеру.

На основі порівняльного аналізу оригінальної та перекладеної на цільову мову версії путівника, було з'ясовано, що найчастіше перекладачі застосовували повне і часткове калькування (23 рази), транскрибування (4 рази) та дескриптивну перифразу (3 рази), щоб якомога детальніше відтворити графемну форму слова, його звучання, а також етнокультурний та історичний колорит. Дещо рідше спеціалісти користувалися прийомами контекстуального розтлумачення (2 рази). Комбінована реномінація (1 раз) та гіперонімічна заміна (1 раз) застосовувалось найрідше.

Зауважимо, що прикладів перекладу за допомогою міжмовної транспозиції на конотативному рівні, методу уподібнення чи віднайдення ситуативного відповідника відшукати не вдалося. Зазвичай ці перекладацькі способи застосовують найрідше через специфіку їхньої суті. Необхідність пошуку реалій зі схожими семантико-стилістичними функціями чи конотативними значеннями сповільнює процес перекладу культурно маркованого туристичного дискурсу, тож спеціалісти схильні уникати цих прийомів.

На основі підрахунку загальної кількості застосованих способів відтворення культурно маркованої лексики сформуємо відсоткове співвідношення частотності їх застосування під час перекладу англійських реалій засобами української мови:

1. повне і часткове калькування — 67,6 %;
2. транскрибування — 11,7 %;
3. дескриптивна перифраза — 8,8 %;
4. контекстуальне розтлумачення — 5,8 %;
5. комбінована реномінація — 2,9 %;
6. гіперонімічна заміна — 2,9 %;
7. міжмовна конотативна транспозиція — 0 %;
8. метод уподібнення — 0 %;

9. віднайдення ситуативного відповідника — 0 %;

Підсумовуючи, зазначимо, що відтворення національно забарвлених лексичних одиниць певної країни засобами цільової мови вимагає ґрунтовних знань із сфери лінгвістики, стилістики та головне — перекладознавства. Специфіка прийомів трансляційного перейменування безеквівалентних обумовлює багаторівневість, а інколи й складність їхніх процесів. Тож критично важливою для перекладачів є наявність лінгвокультурних знань, здатності до критичного та аналітичного мислення, а інколи навіть уміння імпровізувати для того, щоб коректно передати автентичну самобутність та колорит етнокультурної лексики.

3.3. Методична розробка фрагмента заняття з розвитку лінгвокультурної компетентності у читанні для студентів закладів фахової передвищої освіти на матеріалі туристичного дискурсу

У контексті специфіки слів-реалій неможливо не згадати й про їхню актуальність і важливість для навчально-виховної діяльності педагогів. Опрацювання безеквівалентних національно забарвлених одиниць забезпечує розвиток міжкультурних знань та лінгвокультурної компетентності в учнів та студентів освітніх закладів України.

Лінгвосоціокультурну компетентність розуміємо як «систему лінгвістичних та екстралінгвістичних знань (країнознавчих знань, норм вербальної та невербальної поведінки носіїв мови залежно від умов соціальної взаємодії), мовленнєвих навичок (оперування культурно маркованими лексичними та фонетичними одиницями) та вмінь (розуміти/продукувати мовлення, співвідносити з мовними одиницями ту саму інформацію, що й носії мови; дотримуватися норм вербальної та невербальної мовленнєвої поведінки залежно від умов соціальної взаємодії), які забезпечують здатність особистості вступати в міжкультурну комунікацію» [35].

Серед розмаїття жанрів автентичних текстів оптимальними для розвитку іншомовної лінгвокультурної компетентності на заняттях з читання вважаємо українські та англійські тексти країнознавчого, зокрема туристичного, спрямування.

З методичної точки зору тексти такої тематики є особливо цінними, адже практично завжди містять країнознавчу інформацію, виражену специфічною безеквівалентною лексикою. Такий матеріал не лише розвиває читацьку компетентність, а й знайомить студентів із словами-реаліями і тренує навички їх розпізнання та інтерпретації лінгвокультурних особливостей. Окрім цього, автентичні туристичні тексти розширюють знання про історію, побут, вірування та культурні традиції певної країни, а також знайомлять читачів із цікавими локаціями цієї місцевості.

Тож з метою збільшення знань про слова-реалії та їх культурну маркованість пропонуємо власну розробку фрагмента заняття з формування лінгвокультурної компетентності студентів II курсу закладів фахової передвищої освіти у читанні на основі уривка автентичного туристичного тексту. Мета цієї розробки — розвиток міжкультурної комунікації, етнокультурних та соціоісторичних знань про культуру досліджуваної країни.

Як основний автентичний текст для роботи на занятті обрано уривок з англomовного туристичного путівника про Лондон [67, с. 46-48]. Методична цінність цього матеріалу полягає у тому, що він містить велику кількість безеквівалентних слів, які позначають унікальні явища традиційної британської культури харчування (страви та особливості певних прийомів їжі). Ще однією великою перевагою є наявність коротких пояснень значення реалій у дужках, що полегшує їх пошук, сприйняття та розуміння під час читання тексту. Такий авторський прийом дає змогу студентам та викладачеві зосередитись на дослідженні семантичних та функціональних особливостей, а також лінгвокультурному змісті національно забарвленої лексики.

Нижче подано фрагмент заняття, розроблений на матеріалі англійського туристичного дискурсу.

**Розробка фрагмента заняття
з формування лінгвокультурної компетентності у читанні для
студентів II курсу закладів фахової передвищої освіти на матеріалі
англомовного туристичного дискурсу**

Тема: Культурно маркована лексика англійської мови. Culturally-bound English vocabulary

Необхідний рівень володіння англійською мовою: B1

Тип заняття: комбінований.

Мета заняття:

Навчальна:

- навчити студентів читати автентичні туристичні тексти англійською мовою з повним розумінням змісту (**вивчаюче читання**);
- повторити й активізувати лексику з тем «Їжа», «Українська традиційна кухня», «Британська традиційна кухня»;
- сформувати вміння розпізнавати й інтерпретувати слова-реалії в текстах туристичного дискурсу.

Розвивальна мета:

- формувати лінгвокультурну компетентність студентів під час читання автентичних англійських текстів;
- сприяти розвитку критичного мислення через аналіз тексту та обговорення його суті;
- удосконалювати вміння відокремлювати важливу та знаходити конкретну інформацію у тексті.

Виховна мета:

- Розвивати толерантність та повагу до різних культурних контекстів (звичай харчування, традиційні страви Великої Британії);
- Стимулювати усвідомлення ролі мови як носія інформації для міжкультурної комунікації.

Обладнання заняття: аркуші паперу із видрукowanими текстами для читання, що сприятимуть засвоєнню знань про слова-реалії, робочий зошит, класна або інтерактивна дошка

Методичні зауваження:

- тексти читаються у класі під керівництвом викладача;
- використовується словник;
- особлива увага приділяється лексичним одиницям, які не мають пояснення в дужках в туристичному тексті англійською мовою; вони виносяться в окремий список і пояснюються викладачем.

Зміст роботи

Етап 1. Актуалізація знань. Введення поняття «слова-реалії» на основі українського туристичного тексту

Прийом 1: Організаційний момент. Мотивація навчальної діяльності.

Викладач: Hello everyone! How are you doing? Today we are going to talk about something very interesting. However, before I tell you what it is, you need to complete a small task which will hopefully help you guess the topic of our discussion.

Викладач роздає аркуш паперу з видрукowanим тестом про українські кухонні традиції (див. Додаток А).

Прийом 2. Ознайомлення з українським текстом (skimming technique)

Матеріал: скорочений уривок статті «Як смакує Україна: традиції та популярні страви української кухні» [50] з виділеними жирним шрифтом словами-реаліями.

Викладач: I've given you the worksheets you are going to work with today. Read the excerpt about traditional Ukrainian cuisine using the skimming technique (finding the key points of the text). You have probably seen the words highlighted in bold. Think about the reason for that and try to understand what these words have in common. You have 2 minutes.

Студенти читають уривок, міркують про виділені слова.

Прийом 3. Обговорення виділених слів та їх спільної ознаки.
Підведення до теми заняття.

Викладач: So, what do you think the highlighted words are? What do they have in common? Why, in your opinion, do I want you to take a closer look at these words?

Студенти називають виділені слова, по черзі висловлюють власні припущення (наприклад, усі слова позначають традиційні страви української культури; слова, які не мають іншомовних аналогів тощо).

Прийом 4. Пояснення викладачем поняття «слова-реалії»

На основі відповідей студентів відбувається пояснення мети використання тексту та виділених слів.

Викладач: As you can see, there are a lot of names of unique dishes that typically exist only in Ukraine. These words are related to Ukrainian holidays, history, everyday life and traditions. They usually do not have exact equivalents in other languages because of their close connection to culture.

In lexicological studies, such words that in their meanings represent elements of culture and the national identity of a particular people are called **realia** (слова-реалії) or **culturally marked vocabulary**.

Other examples can be the following lexical units:

- dishes (*паляниця, холодець, зелений борщ, наливка, узвар, сирник*);
- unique cultural items (*вишиванка, бандура, писанка, гривня, щедрівка*);
- geographical objects of a particular country (*Львів, Київ, Золоті Ворота, Високий замок, Тунель кохання (Рівненська область)*).

Прийом 5. Актуалізація власних прикладів (українські та англійські реалії)

Викладач: Any questions? Is everything clear, or do you need me to explain the notion of realia further? What are they, in your opinion? Give more examples of Ukrainian non-equivalent units (holidays, dishes, cultural items).

Студенти відповідають на запитання, наводять власні приклади. Викладач підбиває підсумки і переходить до англомовних прикладів.

Учитель: Now let's try to name a few English realia that you might have encountered in textbooks or films.

Студенти називають власні приклади (Big Ben, Buckingham Palace, the Thames, the Statue of Liberty, New-York, Thanksgiving, pudding тощо).

Викладач: Thanks for your answers! All the words we've mentioned are related to British culture and everyday life and, therefore, are considered realia. I am sure you already knew these words but simply hadn't thought about which category they belong to.

Етап 2. Виконання передтекстових завдань для того, щоб «зняти» лексичні труднощі розуміння тексту. *Before reading activities.*

Прийом 1. Мозковий штурм «Що ви знаєте про британську кухню?».

Викладач: Before we move on to the reading of text, let's test your knowledge about traditional British food a bit. What comes to your mind when you hear "British cuisine"? What popular British dishes do you know? Do you think the food is tasty there? Why / Why not?

Студенти діляться власними думками та спостереженнями. Викладач підсумовує.

Прийом 2. Розгляд слів тексту високого рівня з подальшим їх поясненням для кращого розуміння змісту. Переклад слів на українську для кращого їх розуміння.

Викладач: The English text you are going to read contains some higher-level words. They are not realia, but they can make your understanding more difficult. So, you need to know their meaning and translation in order to fully understand the context of the text we are going to read. Look at the board and read the words. I am here to help those struggling with understanding the meanings in English:

1. **restorative** /rɪ'stɔːrətɪv/ (adj.) – the ability of smth to make you feel better or healthier;

2. **indulgent treat** (adj. + n.) /ɪn'dʌldʒənt/ - very tasty food you eat just for pleasure, often sweet;

3. **concoction** (n.) /kən'kɒkʃən/ - an unusual mixture of different ingredients;

4. **suet** (n.) /'su:ɪt/ - hard animal fat;

5. **hangover** (n.) /hʌŋ'əʊvə/ - the feeling after drinking too much alcohol;

6. **attest to** (v.) /ə'test/ - to prove that smth is true.

Викладач: To help you with your comprehension of the text, I'll give you the translation of the mentioned words into Ukrainian. This way it'll be easier for you to understand them in context.

Переклад слів українською: 1. відновлювальний, цілющий; 2. вишукані частування, ласощі; 3. суміш, мікс; 4. яловичий жир, сало; 5. похмілля; 6. підтверджувати щось.

Етап 3. Читання уривка тексту “English food” із розумінням основного змісту. *While-reading activities.*

Викладач роздає аркуш паперу з надрукованим уривком тексту про британську культуру їжі (див. Додаток Б).

Прийом 1. Читання тексту про англійську кухню. Виділення реалій.

Викладач: Now you are going to read a short tourist text about traditional British food. I'm ready to help whenever you have questions. Do your best to ignore those unfamiliar words, which do not prevent you from comprehension of the gist of the text. While reading, please do the following tasks:

1. try to understand the main idea of the text;
2. underline all the words or/and phrases that, in your opinion, are realia describing the phenomena of British culture.

You have about 4-5 minutes.

Етап 4. Контроль розуміння прочитаного (виконання післятекстових завдань). *Post-reading activities.*

Прийом 1. Усне обговорення змісту тексту. Відповіді на запитання викладача.

Викладач: If everyone has finished, let's test your comprehension of the key points of the text. Please answer the following questions:

1. What kinds of English dishes are mentioned in the text?

(Unique everyday meals, traditional desserts, breakfast, and brunch dishes).

2. What does the text say about English desserts?

(British people enjoy the wide range of tasty desserts from puddings to fruity crumbles).

3. How would you describe a traditional breakfast of Brits?

(Full English breakfast usually includes bacon, sausages, baked beans, eggs, mushrooms, tomatoes and toasts).

4. What are “chip butties”?

(They are fried potatoes between slices of buttered white bread).

5. How many British desserts are there mentioned in the text?

(Six: bread-and-butter pudding, sticky toffee pudding, spotted dick, Eton mess, Christmas pudding, and fruity crumbles [67, с. 46-48]).

Студенти відповідають, викладач у разі потреби виправляє хибні твердження, повторно звертаючись до тексту.

Прийом 2. Обговорення та аналіз виділених студентами реалій у тексті.

Викладач: Now let's focus on the realia. Which words did you underline? Everyone name one non-equivalent English word found and explain their choice. I'll write each word down on the board so that we have a complete list of all the culturally-bound words from the English text. The ones without the description in the brackets will be explained to you additionally.

Список слів-реалій: *chip butties, roast beef, Yorkshire pudding, fish and chips, black pudding (blood sausage made from pork blood and a cereal; кров'янка), bread-and-butter pudding, sticky toffee pudding (made with dates), spotted dick, Eton mess, Christmas pudding, fruity crumbles (a dessert made with fruit and a crispy topping), Marmite (brand of a popular British spread made from yeast extract), caffs, greasy spoon (a nickname for British cafes), porridge [67, с. 46-48].*

Студенти по одному називають одне слово, яке вони підкреслили, та обґрунтовують свій вибір. Викладач окремо пояснює слова, яких не пояснено у дужках тексту (значення більшості слів-реалій у ньому описано).

Прийом 3. Виконання тесту множинного вибору (Multiple choice).

Викладач: Now we'll check your comprehension of the main facts. Here's the multiple-choice test. You are to choose the correct answers and write them in your notebooks. *(Three minutes for the test).*

1. According to the text, what can be a typical English Sunday lunch?
 - a) fish and chips
 - b) roast beef and Yorkshire pudding
 - c) porridge with berries
2. How are fish and chips often served, according to the text?
 - a) with ketchup and mayonnaise
 - b) with salt and malt vinegar
 - c) with rice and salad
3. What do "the hungover masses" appreciate after a big night out?
 - a) a Full English breakfast
 - b) a light salad
 - c) only a cup of tea
4. What is spotted dick?
 - a) a cold ice-cream with chocolate pieces
 - b) a steamed suet pudding with currants and raisins
 - c) a fried sandwich with bacon
5. Which ingredient is NOT mentioned as part of a Full English breakfast?
 - a) bacon
 - b) sushi
 - c) baked beans in tomato sauce
6. What is porridge made from, according to the text?
 - a) boiled rice
 - b) boiled oats in water or milk

c) fried potatoes

7. What helped to make porridge popular again?

a) Instagram and London's new brunch culture

b) traditional school canteens

c) TV cooking shows from the 1980s

(Тест перевіряється одразу для негайного закріплення дій учнів. На основі результатів тесту вчитель робить попередній висновок про правильність розуміння учнями основних фактів аутентичного тексту).

Ключі: 1 - b, 2 - b, 3 - a, 4 - b, 5 - b, 6 - b, 7 - a.

Прийом 4. Класифікація реалій у таблиці. Робота в парах.

Викладач: Now I'll pair everyone up. Using the list of realia we've created before, your partner and you should create a table in your notebooks. Categorise words into the following columns: "Dishes/dessert", "Meals/eating situations" and "Places/products".

Приклад заповненої таблиці (слова взято із тексту [67, с. 46-48]):

Dishes/dessert	Meals/eating situations	Places/products
baked beans on toast, mushy peas, chip butties, roast beef, Yorkshire pudding, fish and chips, bread-and- butter, pudding, sticky toffee pudding, spotted dick, Eton mess, Christmas pudding, fruity crumbles, porridge	Sunday lunch brunch Full English breakfast/the Full English	Marmite "caffs" (cafes) "greasy spoons"

Після виконання завдання декілька пар зачитують свої варіанти, викладач за потреби коригує відповіді і заповнює таблицю на дошці.

Етап 5. Підбиття підсумків, рефлексія та завершення заняття

Прийом. Рефлексія. Виконання письмового завдання.

Викладач: If there are no questions considering the topic of our lesson, let's complete the writing task. You are to answer one of the following questions in your notebooks (8-10 sentences):

1. What new did you find out about British cuisine from the text “English Food”?
2. Are food realia crucial for understanding a foreign culture?
3. How can knowing such culturally-bound words help you in real communication with foreigners (for example, in tourism)?

Після завершення виконання завдання студенти здають робочі зошити викладачеві. Далі відбудеться узагальнення результатів вивченого, оголошуються оцінки за роботу на занятті, дається домашнє завдання.

Підсумовуючи, зазначимо, що вступна частина даного підрозділу була спрямована на виокремлення теоретико-методичних характеристик лінгвокультурної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. В основній частині дослідження запропоновано фрагмент заняття з розвитку іншомовної лінгвокультурної компетентності у читанні на матеріалі англomовного туристичного дискурсу, розроблений відповідно до чинних навчально-методичних рекомендацій. Уривок із туристичного путівника, використаний для розробки вправ, характеризується автентичністю та відповідністю темі наукового дослідження (застосування слів-реалій у туристичному дискурсі). Обраний фрагмент є методично зумовленим, адже створює умови для розвитку лінгвокультурної компетентності студентів за допомогою доступних методів і прийомів.

Було виділено навчальну, розвивальну та виховну мету, ключові етапи заняття, схарактеризовано навчальні прийоми формування навичок читання англomовних текстів (дотекстові, текстові та післятекстові завдання) та розроблено комплекс вправ на основі туристичних текстів про гастрономічну культуру України та Великої Британії.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань було всебічно й повно досліджено лексичні та лінгвокультурні особливості слів-реалій, а також виокремлено способи їх перекладу у текстах туристичного спрямування.

Розглянуто культурно забарвлені слова (реалії, лінгвокультуреми) як різновид безеквівалентної лексики, що слугує своєрідним передавачем особливостей культури, традицій та світосприйняття й створюють атмосферу, притаманну певному суспільству. Класифікація слів-реалій постає не лише способом систематизації лексичних одиниць, але й ефективним інструментом для аналізу й глибшого розуміння культурного контексту мови. Виокремлюють різноманітні класифікації національно забарвлених лексем: поділ з урахуванням історико-семантичних та структурних аспектів, а також поділ за предметною та локативною ознаками, пов'язаними з мовним та національно-культурним вимірами.

У процесі дослідження також було проаналізовано лінгвокультуреми як одиниці, що поєднують мовну форму з культурно зумовленим змістом. Вони позначають явища, які, окрім безеквівалентного значення, наділені семою культурної цінності для носіїв певної країни.

У туристичному дискурсі, де спілкування здебільшого має цільовий характер і підкреслює культурну специфіку конкретного регіону, важливо враховувати не лише лінгвістичні, але й культурні чинники. Урахування лінгвокультурного аспекту у перекладацькій діяльності забезпечує не лише віднайдення адекватних відповідників, але і є показником професійної компетентності перекладача. Значну роль відіграють ґрунтовні знання спеціаліста про культуру, історію, традиції та менталітет спільноти, що дає змогу уникнути непорозумінь та забезпечує правильну інтерпретацію реалій.

Туристичний дискурс є ефективним засобом формування образу туристичної локації, а також важливим інструментом впливу на цільову

аудиторію. Тексти туристичного спрямування зорієнтовані на емоційне залучення адресата, інформування про туристичні послуги й напрями, відповідність цілям та інтересами клієнтів, а також активно залучають мовні та візуальні засоби для посилення привабливості текстів. У результаті проведеного дослідження встановлено, що функції і специфічні риси туристичного дискурсу роблять його маркером національно забарвленої лексики певного народу. Висока емоційна насиченість, експресивність і прагнення передати унікальні змістові особливості мовної системи культури визначають цей дискурс як простір активного застосування безеквівалентної лексики.

З'ясовано, що прийоми трансляційного перейменування слів-реалій можуть застосовуватись окремо або в поєднанні, залежно від контексту та специфіки перекладу. Вибір конкретного способу перекладу реалій у туристичних текстах визначається кінцевою метою перекладацьких трансформацій, цільовою аудиторією, вимогами замовника до ступеня точності відтворення змісту безеквівалентних лексичних одиниць, а також досвідом та професійними навичками перекладача. Способи перекладу можуть значно варіюватися залежно від його цілей, комунікативної ситуації, рівня відомості реалій, їхніх денотативних та конотативних значень, а також від індивідуальних перекладацьких стратегій.

Аналіз лексичних особливостей методів відтворення культурно маркованої лексики дав змогу виявити конкретні труднощі під час перекладу слів-реалій, а також простежити вплив культурної специфіки на переклад текстів туристичного спрямування. Результати дослідження засвідчили, що слова з яскраво вираженою національною специфікою є своєрідним викликом для перекладача, зумовленим лінгвокультурними відмінностями між мовами й особливостями сприйняття та відтворення тексту в різних культурних середовищах. Адекватне відтворення таких лексем вимагає високого рівня професіоналізму та вільного володіння як мовою оригіналу, так і цільовою мовою.

Проведений зіставний аналіз україномовних туристичних текстів, перекладених англійською, та англомовних путівників, відтворених засобами української мови, показав, що найчастіше серед способів відтворення слів-реалій домінують транскодування (транскрипція, рідше — транслітерація), комбінована реномінація та калькування (повне та часткове).

Окремим результатом дослідження стала розробка фрагмента заняття з розвитку іншомовної лінгвокультурної компетентності у читанні на матеріалі англомовного туристичного дискурсу. Уривок із туристичного путівника, використаний для розробки вправ, характеризується автентичністю та відповідністю темі наукового дослідження (застосування слів-реалій у туристичному дискурсі). Важливим результатом дослідження є створення комплексу вправ на основі туристичних текстів про гастрономічну культуру України та Великої Британії.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що дослідження культурно маркованої лексики є важливим напрямом для лінгвістики, лінгвокультурології та перекладознавства, оскільки дає змогу глибше зрозуміти механізми відтворення етнокультурних елементів у міжмовні та міжкультурній комунікації.

Подальші перспективи дослідження пов'язані з розширенням обсягу аналізу на інші мовні пари та текстові жанри, удосконаленням підходів до перекладу слів-реалій, а також з дослідженням впливу технологій машинного перекладу на якість відтворення текстів туристичної тематики. Додаткові напрями можуть включати аналіз впливу перекладу національно забарвленої лексики на формування туристичного образу країни або регіону, оцінку ефективності використання різних прийомів трансляційного перейменування для максимальної адаптації до цільової аудиторії, а також вивчення впливу відтворення слів-реалій на міжкультурне сприйняття й сприйняття іміджу країни чи місцевості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О. О. Теоретичні засади перекладу англомовних слів-реалій фахової мови з бізнесу й економіки. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торгівельно-економічного інституту КНТЕУ. Вінниця : Редакційно-видавничий відділ, С. 197-201. Режим доступу: http://vtei.com.ua/doc/2020/23042020konf/19_99.pdf.
2. Бугіра Т. Ф. Лексико-семантичні особливості американських побутових реалій (з розробкою комплексу практичних завдань) : кваліфікаційна робота / наук. керівник – канд. пед. наук, доц. Ірина Станіславівна Зоренко. Кривий Ріг, 2022. 53 с. Режим доступу: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6731>.
3. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу. Іноземна філологія. 1985. № 79. С. 68–69.
4. Волошина А. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов: проблема семантичної структури // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Випуск XXVI. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. – С.56–64.
5. Герцовська Н. О. Реалія як лінгвістичне явище. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2014. Вип. 12. С. 36 – 42. Режим доступу: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/564>.
6. Грон Ю. Проблеми перекладу реалій як одиниць безеквівалентної лексики у детективному жанрі. Language: codification, competence, communication. 2021. Т. 1, № 4. С. 56-65. Режим доступу: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/4044>.
7. Дуда О. І., Рибачок С. М. Переклад лінгвокраїнознавчих реалій. Нова філологія. 2021. № 82. С. 74-78. Режим доступу: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-82-12>.
8. Єрмоленко С. Я. Мінлива стійкість мовної картини світу. Мовознавство. 2009. № 3-4. С. 94-103.

9. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Видавництво Львівського університету, 1989. – 216 с.
10. Іщук А. А. Функціональні характеристики англomовного туристичного дискурсу. Нова філологія. 2021. № (83). С. 99–104. Режим доступу: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-83-14>.
11. Іщук А. Характеристики мови туризму та їх вплив на рекламні тексти / А. Іщук // Актуальні питання гуманітарних наук. - 2024. - Вип. 78, т. 1. - С. 244-249. - Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-34>.
12. Іщук А. Морфосинтаксичні особливості англomовного туристичного дискурсу / А. Іщук // Актуальні питання гуманітарних наук. - 2021. - Вип. 42(3). - С. 53-57. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2021_42\(3\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2021_42(3)_11).
13. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця. 2004. 560 с.
14. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу: підручник / І. В. Корунець. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 448 с.
15. Кочерган М. П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації. Проблеми зіставної семантики: збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики 23-25 вересня 1999 р. Київ, 1999. С. 42-45.
16. Крутоголова О., Рябова Ю. Слова-реалії як розряд безеквівалентної лексики (на матеріалі творів О. Забужко та їхніх перекладів). *Studia methodologica*. 2014. № 39. С. 163-168. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/6346>.
17. Матузкова О. П. Лінгвокультура та переклад : моногр. / О. П. Матузкова. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2022. 226 с.

18. Мацько Л. І. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту / Л. І. Мацько // Культура слова. – 2011. – Вип. 75. – С. 56–66.
19. Медвідь Н. С. Лінгвокультуреми в українській соціально-психологічній прозі першої половини ХХ ст.: Автореферат дис. к. філологічних наук, спец.: 10.02.01 – українська мова / Медвідь Н.С. – К.: Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2009. – 23 с.
20. Мельник П. В. Особливості виявів гіперо-гіпонімічних відношень в термінології інформаційного права / П. В. Мельник // Закарпатські філологічні студії / редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", – 2023. – Т. 3, вип. 27. – С. 118–124. Режим доступу: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_3/22.pdf
21. Нідзельська Ю. М. Специфіка перекладу реалій як важливих явищ у процесі перекладу. Innovations and Prospects in Modern Science. 2023. С. 132-138. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/38736>.
22. Петрушова Н., Кравченко В., Петрович О. Особливості перекладу британських реалій оповідання А. К. Дойла «Скандал у богемії» українською мовою. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2021. № 93. С. 43-54. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/17017>.
23. Печко Н. М. Теорія і практика перекладу (англійська мова) : методичні рекомендації для підготовки до державного екзамену / Печко Ніна Миколаївна. – Луцьк, 2013. – 95 с.
24. Прима В. В. Туристична лексика у формальному й неформальному дискурсах. Записки з романо-германської філології. 2023. №. 1 (50). С. 215–225.
25. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. 375 с.
26. Роман О. І. Особливості культурних реалій в художньому дискурсі як проблема перекладу (на матеріалі книги Германа Кайзерлінга

"Мандрівний щоденник філософа"): кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства/ наук. кер. Пилипенко Р. Є.; Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2019. - 91 с. Режим доступу: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/458>.

27. Романишин Н. І., Бій О. Б. Туристичний дискурс як прагма-комунікативний феномен. Молодий вчений, 2021. № 11(99). С. 228–231. Режим доступу: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-51>.

28. Самойлова І. А. Вихідна мова – перекладна мова / І. А. Самойлова // Термінологічний вісник. - 2017. - Вип. 4. - С. 306-309. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/terv_2017_4_49.

29. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

30. Сергєєва О. В. Переклад історичних реалій в романах Вальтера Скотта. зб. наук. пр. «Актуальні проблеми філології та перекладознавства». ХНУ, №20. м. Хмельницький, 2020. С. 41-46.

31. Harris Z. Discourse Analysis. Language. 1952. Vol. 28. № 1. P. 1–30. DOI: <https://doi.org/10.2307/409987>.

32. Ischenko I. Difficulties While Translating Realia. Вісник Дніпропетровського Університету Імені Альфреда Нобеля, Серія «Філологічні Науки». 2012. № 1 (3). С. 273-278.

33. Koliassa O. V., Koval N., Shostak U. Realia as Representational Feature of English Tourism Texts. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». 2022. № 12. P. 92-98.

34. Koval, N., Kushka, B., Nagachevska, O., Smaglii, V., & Uhryn, L. (2023). Changing Nature of English Tourism Discourse: A Linguistic Approach // Arab World English Journal (AWEJ). Special Issue on Communication and Language in Virtual Spaces. – January 2023. – P. 215-225 DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/comm1.17>.

Список лексикографічних джерел

35. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
36. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. — К. : Наукова думка, 1982. — Т. 1 : А — Г / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР ; укл.: Р. В. Болдирєв та ін. — 632 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

37. <https://fiveable.me/key-terms/ap-hug/gateway-city>
38. <https://ukraine.ua/regions-of-ukraine/kirovohrad/>
39. <https://ukraine.ua/regions-of-ukraine/poltava-region/>
40. <https://ukraine.ua/uk/regions-of-ukraine/kirovohrad-region/>
41. <https://ukraine.ua/uk/regions-of-ukraine/poltava-region/>
42. <https://visitukraine.today/>
43. https://visitukraine.today/blog/4859/is-ukraine-a-tourist-pearl-of-europe-why-everyone-should-come-here-at-least-once-in-their-life?srsId=AfmBOopyCkAsIpgE2YFUUjKh93tc7Hq0tCzkmNteLHQL2Q_VF0tpQFWZ
44. <https://visitukraine.today/blog/5321/new-years-party-in-the-mountains-celebrate-with-visit-ukraine?srsId=AfmBOoombjfkklSvnVV0Ow8Ewrakt4tGtPZwxk0Zx5Pe7ez8BtroqLey>
45. <https://visitukraine.today/tours/search/10-raisins-of-transcarpathia-sakura-blossoms>
46. <https://visitukraine.today/tours/search/around-old-kyiv>
47. <https://visitukraine.today/tours/search/holiday-tour-in-eastern-europe-lviv>

48. <https://visitukraine.today/tours/search/lviv-courtyards?srsltid=AfmBOorQFgze1IaBM7xslxI2nUOPXFO1LND0CFuIYaGX-HPanoeD-8Qz>
49. <https://visitukraine.today/tours/search/one-day-tour-lviv-through-the-eyes-of-children>
50. <https://visitukraine.today/uk/blog/1984/how-ukraine-tastes-traditions-and-popular-dishes-of-ukrainian-cuisine?srsltid=AfmBOoqX9bmj--sA0Qb87ZSU3nzmK9XZWPhXvSbL-TRULKfk03BqbH5f#osoblivosti-ukrainskoi-kuxni>
51. <https://visitukraine.today/uk/tours/search/10-rodzinok-zakarpattya-cvitinnya-sakuri>
52. <https://visitukraine.today/uk/tours/search/dvoriki-lvova?srsltid=AfmBOorQFgze1IaBM7xslxI2nUOPXFO1LND0CFuIYaGX-HPanoeD-8Qz>
53. <https://visitukraine.today/uk/tours/search/ekskursiya-po-starodavnomu-kijevu>
54. <https://visitukraine.today/uk/tours/search/odnodennii-tur-lviv-ocima-ditei>
55. <https://visitukraine.today/uk/tours/search/svyatkovii-tur-v-sxidnii-jevropi-lviv>
56. <https://www.aito.com/>
57. <https://www.britannica.com/event/the-Blitz>
58. <https://www.britannica.com/event/Wars-of-the-Roses>
59. <https://www.britannica.com/topic/Pilgrim-Fathers>
60. <https://www.britannica.com/video/difference-suffragist-suffragette/-259238>
61. <https://www.ji.lviv.ua/n47/texts/vstup.htm>
62. <https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/>
63. <https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/dr/drogobych/>

64. <https://www.limerick.ie/sites/default/files/media/documents/2023-06/Limerick-LFT-Ukraine.pdf>
65. <https://www.limerick.ie/sites/default/files/media/documents/2025-06/discover-limerick-guide.pdf>
66. <https://www.tourism.gov.ua/en/home>
67. London : Travel Guide / Fallon S., Harper D., Keith L., Morgan M., Waby T. – 12th ed. – London : Lonely Planet, 2022. – 480 p.

Summary

The relevance of this research is due to the fact that in today's world, with its great variety of languages and cultures, there is a growing need to find effective ways of conveying the culture and traditions of one nation to speakers of another. Because of this, more and more scholars in linguistics, translation studies and linguocultural studies focus on how culturally marked words are translated and how their meanings are transferred, including in tourist discourse. Professional translation of realia and linguoculturemes in tourist texts is a key factor in ensuring effective communication between different cultures and languages.

The aim of this thesis is to describe the linguocultural aspect of translating realia on the basis of Ukrainian-and English-language tourist texts. This aim has led to the following tasks:

- to analyse the concepts and main features of realia and linguoculturemes;
- to describe the classification of non-equivalent vocabulary;
- to reveal the essence of tourist discourse as a carrier of culturally marked information;
- to consider the main ways of rendering nationally and culturally specific vocabulary;
- to analyse the ways of rendering Ukrainian culturally marked units in English-language tourist discourse;
- to define the main difficulties and specific features of translating realia in tourist texts;
- to identify the peculiarities of translating English realia into Ukrainian on the material of a tourist guide.

The object of the research is realia as a type of non-equivalent vocabulary, and the subject is the linguocultural aspect of rendering culturally marked lexical units in tourist discourse.

The theoretical significance of the thesis is that it clarifies how realia are used and translated, especially in tourist discourse, and analyses non-equivalent units as carriers of linguocultural information.

The practical significance of the research is that its results can be used in the teaching process in institutions of professional pre-higher education when teaching courses in translation studies, lexicology, linguocultural studies and methods of teaching foreign languages.

The structure of the master's thesis includes an introduction, three main chapters, conclusions, a list of references, and appendices.

Zusammenfassung

Die Aktualität der Forschung ist dadurch bedingt, dass in der heutigen Welt, die von einer großen Vielfalt an Sprachen und Kulturen geprägt ist, der Bedarf wächst, geeignete Wege zu finden, um die Kultur und Traditionen eines Volkes Sprechern einer anderen Sprache zu vermitteln. In diesem Zusammenhang konzentrieren sich immer mehr Forscherinnen und Forscher aus den Bereichen Linguistik, Übersetzungswissenschaft und Linguokulturwissenschaft auf die Untersuchung der Übertragung kulturell geprägter Wörter und ihrer Besonderheiten, insbesondere im touristischen Diskurs. Die professionelle Übersetzung von Realien und Linguokulturemen im Tourismusdiskurs ist ein zentraler Aspekt für eine effektive Kommunikation zwischen verschiedenen Kulturen und Sprachen.

Das Ziel dieser Arbeit ist es, den linguokulturellen Aspekt der Übersetzung von Realien anhand ukrainisch- und englischsprachiger touristischer Texte aufzuzeigen. Dieses Ziel bedingt die Erfüllung der folgenden Aufgaben:

- die Begriffe und Besonderheiten von Realien und Linguokulturemen zu analysieren;
- die Klassifizierung nichtäquivalenter Lexik zu charakterisieren;
- das Wesen des touristischen Diskurses als Träger kulturell geprägter Information zu ergründen;
- die Möglichkeiten der Wiedergabe national gefärbter Lexik zu untersuchen;
- die Möglichkeiten der Wiedergabe ukrainischer kulturell geprägter Einheiten im englischsprachigen touristischen Diskurs zu analysieren;
- die Besonderheiten und Schwierigkeiten der Übersetzung von Realien in touristischen Texten herauszuarbeiten;
- Die Besonderheiten der Übersetzung englischer Realien ins Ukrainische anhand eines Reiseführers zu bestimmen.

Forschungsobjekt der Untersuchung sind Realien als eine Art nichtäquivalenter Lexik, und Forschungsgegenstand ist der linguokulturelle Aspekt der Wiedergabe kulturell geprägter Wörter im touristischen Diskurs.

Die theoretische Bedeutung der Arbeit liegt in der Präzisierung der Besonderheiten der Verwendung und Übersetzung von Realien, insbesondere im touristischen Diskurs, sowie in der Analyse nichtäquivalenter Lexeme als Träger linguokultureller Information.

Die praktische Bedeutung der Forschung sehen wir in der Möglichkeit, ihre Ergebnisse im Bildungsprozess an Einrichtungen der beruflichen (vorhochschulischen) Bildung beim Unterrichten von Kursen in Übersetzungswissenschaft, Lexikologie, Linguokulturwissenschaft und Methodik des Fremdsprachenunterrichts zu nutzen.

Die Masterarbeit besteht aus einer Einleitung, drei Kapiteln, Schlussfolgerungen, einem Literaturverzeichnis und Anhängen.

ДОДАТКИ

Додаток А

Уривок зі статті туристичного спрямування «Як смакує Україна: традиції та популярні страви української кухні» [50]

Українську кухню не можна назвати дієтичною. Оскільки наші предки тяжко працювали, то мали споживати калорійні страви.

Традиційна українська кухня змогла поєднати в собі різноманітні інгредієнти у порівнянні з європейськими, які зазвичай готували з рослинних або м'ясних продуктів.

Кулінарний символ країни

Практично кожен українець назве цю страву символом України – мова йде про **борщ**. Червоний наваристий суп, він дуже ароматний і смачний.

Українці протягом багатьох століть готують цю першу страву, проте офіційно її українське коріння визнали нещодавно. Лише у липні 2022 року ЮНЕСКО внесла борщ до списку нематеріальної культурної спадщини. Тож тепер усі у світі знають, що борщ – це українська страва.

Страви, що уособлюють традиції України

Зазвичай українська кухня асоціюється з **варениками, салом, дерунами та горілкою**. Так, ці страви мають місце на традиційному столі, але ми не обмежуємося тільки ними

Важко уявити українську кухню без **котлети по-київськи, солодких сирників чи голубців**. Також не можемо забути про картоплю, яка залишається одним з головних овочів України. Після її появи в Україні у 18 столітті наші предки придумали безліч страв, зокрема деруни. До появи картоплі українці споживали ріпу, а також часник, цибулю, огірки, буряк, капусту, які ми любимо й нині [50].

**Уривок тексту про британські харчові традиції із туристичного
путівника «London» [67, с. 46-48]**

English food

England might have given the world baked beans on toast, mushy peas and chip butties (fried potatoes between slices of buttered white bread), but that's not the whole story. When well prepared – be it a Sunday lunch of roast beef and Yorkshire pudding (batter baked until fluffy, eaten with gravy) or a cornet of fish and chips sprinkled with salt and malt vinegar – English food has its charms. And the hungover masses will attest to the restorative powers of a full English breakfast after a big night out [с. 46].

Desserts

Leave room for the sweet course! England does a tasty dessert, and establishments serving British cuisine revel in these indulgent treats. Favourites include bread-and-butter pudding, sticky toffee pudding, the alarmingly named spotted dick (steamed suet pudding with currants and raisins), Eton mess (a very photogenic concoction of meringue, cream and strawberries), and seasonal musts such as Christmas pudding (a steamed pudding with candied fruit and brandy) and fruity crumbles (rhubarb, apple, or berries...).

Breakfast or brunch

A typical plate will include bacon, sausages, baked beans in tomato sauce, eggs (fried or scrambled), mushrooms, tomatoes and toast (maybe with Marmite). You'll find countless brightly lit 'caffs' (cafes; also nicknamed 'greasy spoons') tightly packed with laminate tables and often busy with yellow-vest workers serving a Full English at very reasonable prices.

Making a comeback on the breakfast table is porridge (boiled oats in water or milk, served hot), dished up sweet or savoury. Expect to find porridge served with nuts, berries, cocoa, and plant-based or dairy milk, or something more savoury such as porridge with kale and bacon [с. 47-48].